

17. *Lateinische Anthologie aus den christlichen Dichtern des Mittelalters. Für Gymnasien und Lyceen herausgegeben und mit Anmerkungen begleitet von Joseph Kehrein, Lehrer am Gymnasium zu Mainz. Erster Theil. Die acht ersten christlichen Jahrhunderte. Frankfurt a. M. Sauerländer 1840.* Auctor hoc consilium sequitur ut alumnos gymnasiolorum catholicorum ad hymnorum sacrorum cognitionem adducat: quæ res si recte succederet, vehementer gauderemus. Adnotationes Kehreini ad discipulos pertinere vix est quod moneamus, quanquam passim etiam nobis nonnulla in usum nostrum convertere licuit. (Kehr.)

Jam enumeratis his subsidiis nostris, nostrum est animo grato eos viros commemorare qui consilio nostro fautores, laboribus adiutores exstiterunt. In hoc numero primum locum obtinent Ven. Thilo, cujus mihi auctoritas cum aliis in rebus, tum hoc in opere plurimum valuit; Ven. Tholuckius, cujus multum intererat labores nostros prospere cedere; Hermannus Dryander, vir hymnorum Latinorum non minus quam Germanicorum peritus; F. A. Ecksteinus, collega litteratissimus, qui ea qua solet humanitate haud mediocriter me adjuvit. Denique non possum quin gratias agam duobus viris qui a

primis operis initiis per totum meum laborem consilio et opera mihi adfuerunt: Aug. Voigtio, muneris scholastici societate mihi junctissimo, et Chr. Diedrich, quem et curriculi scholastici societas et veteris amicitiae vinculum mecum intime conjunxit. Horum virorum opera atque industria in vitiis extirpandis et emendandis maxime adjutus sum, quanquam et me et illos emendatores nonnulla fugerint menda.

Faxit autem Dominus Ecclesiae Christianae O. M., cujus honorem omnes hymni celebrant, quem cantica prædicant et sequentiæ cum antiphonis laudibus certatim extollunt, ut hic etiam studiorum nostrorum fructus ad salutem Ecclesiae Christianae valeat. Offerimus opus nostrum tanquam donum omnibus quicumque nomen Christi sancte colunt; offerimus sanctissimo Redemptori pro unitate atque amabili Ecclesiae concordia sacrificium; neque aliud quid ex intimo animo præcamur, nisi ut ipsi quoque sentiamus illud quod de sanctissimo patriarcha scriptum legimus: *Respexit Dominus ad munera ejus.*

Scribebam Halis in Pædagogio Regio
die 21 Mai 1841.

HYMNI S. AMBROSIO ATTRIBUTI.

<p>I. <i>Hymnus de Nativitate Domini.</i> A solis ortus cardine Et usque terræ limitem</p>	<p>Christum canamus principem, Natum Mariæ virginis. Gaudete quidquid gentium, Judæa, Roma et Græcia, Ægypte, Thrax, Persa, Scytha,</p>	<p>Rex unus omnes posside. Laudate vestrum principem 5 Omnes beati ac perdit, 10 Vivi, imbecilli ac mortuis Jam nemo post hæc mortuus.</p>
--	---	--

I. — Descripsi carmen ex hymnario Thomasi, quem id merito in Ambrosianorum catalogo recensuisse, suo loco evincam. Sane vero in ecclesiasticum usum receptum est tantum fragmentum hymni v. 13-24, *Fit porta Christi pervia* (solemnis purificationis Mariæ vel aliis S. Virginis festivitibus cantatum), quod ut carmen integrum et ab Ambrosio profectum tuentur editores Maurini. — 1-4. Eadem fere verba repetuntur in Hymno Sedulii alphabetico: *A solis ortus cardine*, qui procul dubio poetam nostrum imitatus est. Quæ consuetudo paulatim serpere ac propagari cœpta est, cum hymnographi fetus suos fidelibus de meliore nota commendare studerent, antiquorum lumina et flores carminibus intexentes. Exemplo ut utar, in sexcentis hymnorum exordiis, eximium illud Fortunati, *Pange lingua gloriosi*, primi versus locum obtinet. 1. Ps. cxii, 3: *A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen*, etc. — 13-16. *Respexit* poeta ad Ezech. xliv, 1-3: *Dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit: non aperietur et vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea*, etc. — 14. Luc. i, 28: *Ave, gratia plena*. — 15. In hymno 4 inter quos damus sine tomi præcedentis dixit quoque vers. 10: *Clastra pudoris permanent*. — 18. In hymno supra cit. vers. 13: *Procedens de thalamo*. — 20. Ibid. vers. 15: *Gigas geminæ substantiæ*. — 21. *Fabr. honor et parentis*. — 24. II. E. Ct. *resolv.* — 25-28. Christum in S. Scri-

ptura cum lapide comparari satis notum. Eph. ii, 20; I Cor. iii, 11; I Petr. ii, 4. Item in ipso N. T. Isa. xxviii, 16, et Ps. cxvii, 22, typice ad Christum Redemptorem referuntur (Rom. ix, 33; Act. iv, 11; Matth. xxi, 42). Neque vero Patribus inter hos fines subsistere placuit. Gregorio I Reg. iv, 14; v, 12, Jesus sub lapidum figura latere visus est; præ cæteris gratus erat mysticis interpretibus locus Dan. ii, 34, a poeta nostro in usum suum conversus: *Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus*. Non dubitant, quin a propheta partus intemeratæ virginis significatus sit, quam sæpius montem in V. T. appellari affirmant. Ad eum eundem Gregorium ad verba I Reg. i, 1, *fuit vir de monte Ephraim*: «Potest hujus montis nomine B. semper virgo Maria D. genitrix designari: mons quippe fuit, quæ omnem electæ creaturæ altitudinem electionis suæ dignitate transcendit. An non mons sublimis M. quæ, ut ad conceptionem æterni Verbi pertingeret, meritorum verticem supra omnes angelorum choros usque ad solium Deitatis erexit. Hinc enim montis præcellentissimam dignitatem Isaias vaticinans ait: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*. — 33-36. Is. xlv, 8: *Rorate cæli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra et germinet Salvatorem*. — 12, 43. Cf. hymn. sup. cit. vers. 1: *Veni redemptor gentium*. — 44. *Sedul. ut carne carnem liberans ne perderet quos condidit*. — 45-48. Divinæ incarnationis admiratione, ut ita

<p>1211</p> <p>Fit porta Christi pervia Referta plena gratia Transitque rex et permanet Clausa ut fuit per sæcula.</p> <p>Genus superni numinis Processit aula virginis, Sponsus, redemptor, conditor Suzæ gigas Ecclesiæ.</p> <p>Honor matris et gaudium, Immensa spes credentium Per atra mortis pocula Resolvit nostra crimina.</p> <p>Lapis de monte veniens Mundumque replens gratia. Quem non præcisum manibus Vates vetusti nuntiant.</p> <p>Qui verbum caro factus est Præconio angelico, De claustris virginalibus Virginis virgo natus est.</p> <p>Rorem dederunt æthera Nubesque justum fuderunt, Patens exceptit Dominum Terra salutem generans.</p> <p>Mirabilis conceptio : Christum protulit sobolem Ut virgo partum funderet, Post partum virgo sisteret.</p>	<p>15</p> <p>20</p> <p>25</p> <p>30</p> <p>35</p> <p>40</p>	<p>Exsultet omnis anima, Nunc redemptorem gentium Mundi venisse Dominum Redimere quos condidit.</p> <p>Creator cuncti generis Orbis quem totus non capit In tua, sancta Genitrix, Sese reclusit viscera.</p> <p>Quem Pater ante tempora Deus Deumque genuit, Matris almæ virginitas Cum tempore partum edidit.</p> <p>Tollens cuncta facinora Et donans sancta munera Augmentum lucis afferens Tenebris damnium inferens.</p> <p style="text-align: center;">II. Ad Sextam.</p> <p>Bis ternas horas explicans Diei sol ingreditur, Ut sex idemque transigat Et noctis claudat aditum.</p> <p>Nos ergo nunc confamuli, Prophetæ dicti memores Solvamus ora in canticis, Prece mista Davidicis.</p> <p>Ut septies diem vere</p>	<p>45</p> <p>50</p> <p>55</p> <p>25</p> <p>30</p> <p>5</p> <p style="text-align: center;">III.</p>	<p>Orantes cum psalterio, Laudesque cantantes Deo Læti solvamus debitum. Sic enim Christi gratia Peccantibus dat veniam, Sæpeque confitentibus Non aderit mors impia.</p> <p>Memento non desit tamen Orantibus servis Dei, Quod Pauli vox apostoli Servandum prædixit nobis.</p> <p>Cujus vox hoc promeruit Ut diceret idem Deo : Orabo mente Dominum, Orabo simul spiritu.</p> <p>Ne vox sola Deo canat, Sensusque noster alibi Ductus aberret fluctuans Vanis præventus casibus.</p> <p>Tunc enim Deo accepta est Oratio canentium, Si pura mens idem gerat, Quod explicat vox cantici.</p> <p style="text-align: center;">Hymnus ad serenitatem poscendam, al. in postulatione serenitatis.</p> <p>Obduxere polum nubila cæli,</p>	<p>10</p> <p>15</p> <p>20</p> <p>25</p> <p>30</p>
---	---	---	--	---	---

dicam, obstupefacti poetæ similibus verbis celebrant A cum ita sint, equidem propono et noctis claudat miraculum illud, quo nil potest cogitari sublimius. aditum : et et ut millies confundi non est quod Damasus : « Qui non spatiis terræ, non æquoris doceamus (Weber ad Lucan. Phars. vi, 153 ; viii, undis, Nec capitur cælo, parvos confluit in artus. » 184 et a). — 6-12. Ps. cxviii, 164 : Septies in die Fortunatus : « Quem totus orbis non capit Puellæ laudem dixi tibi super judicium justitiæ tuæ. — 23, portant viscera.... » et Lutheri : « Den aller Welt- 24. I Cor. xiv, 15 : Orabo spiritu, orabo et mente : kreis nie beschloss, Der liegt in Mariens Schooss. » psallam spiritu, psallam et mente.

Vix moneamus necesse est, canticum : Gelobet seist du, Jesus Christ, nihil sonare nisi Ambrosium, Sedulium, Fortunatum.

II. — Editores Ambrosii Bd. tanquam sextum B hymnum proferunt carminis quod modo exhibuimus partem v. 23-28, Orabo mente Dominum et sq. : « Sextum hymnum vel potius hymni fragmentum auctoritate Cassiodori repræsentamus, ejus quippe de illo testimonium legimus in hæc verba (in psalm. ci, p. 337, ed. Rothom.) : (Hinc etiam S. Ambrosii secundum Apostolum horæ sextæ rosens hymnus ille redoluit : ait enim : Orabo mente Dominum et sq.) Neque vero his senatoris laudibus hic hymnus indignus est, si tantummodo spectetur C sensus ; verumtamen in dubium non immerito revocari potest, num vere ab Ambrosio fuerit compositus, cum in eodem carminis leges prorsus negligantur. Etenim ex iis omnibus, de quibus jam ante a nobis dictum est, clare ostenditur peritiorum exstitisse in hoc genere sacrum antistitem, quam ut tam crebro impingeret. Sed Cassiodori non putavimus negandum auctoritati, ut inter Ambrosii nostri carmina suavissimum illud poematum recipiatur. Neque vero P.P. Bd. hymnum, cujus fragmentum laudant, investigarunt, neque recentiores Cassiodori editores. Notat enim Garetius in margine : Hymnus iste desideratur ; quam adnotationem et ab auctoribus ejusdem Patris operum editionis Venetæ, vulgato jam Thomasi hymnario, repetitam videmus. Reperit enim vir diligentissimus integrum Ambrosii carmen in cod. Vatic. 82 : quod cum Thomasi, proh dolor ! apud nos quoque sat incognitus sit, plurimos nostri temporis hymnologos latuit. — 4. Quam recepimus scripturam, est de conjectura. Vatic. In noctis claudat auditum. Quod cum displiceret Thomasio, scripsit : Innocens claudat auditum. Sed hæc conjectura quem aptum habeat sensum non intelligitur : præterea male tornatum efficit carmen. Quæ

III. — Rambachius in Anthol. p. 116 sq. : « Nach Beda's Zeiten waren sie (carmina dicit, Obduxere polum et Squalent arca) fast gänzlich in Vergessenheit gerathen, bis Cassander sie aus einer alten Handschrift mit mehreren anderen lateinischen Kirchengesängen bekannt machte. Ihres eigenthümlichen Tones und mancher dichterisch schönen Stellen wegen scheinen sie mir auch in dieser Sammlung einen Platz zu verdienen. » Sed nihil ad Gervinum nostrum et quod sequitur carmen mirifice laudantem (Gesch. der deutschen Nationallitteratur. Th. 3, p. 13) : « Schwerlich hat man schönere Gesänge als die lateinischen auf Wassernoth und Wassermangel gemachten. » Equidem carminis virtutes, quæ sunt, libenter concedo et largior : nolim tamen prætermittere id quod negari nequit, poetam imitatum esse Ovidium, Virgilium, Horatium. — 4. Virg. Cul. 373 : cogor adire lacus viduos a lumine Phæbi. — 5. Virg. Æn. i, 94 : crebris micat ignibus æther. Hor. Carm. i, 34, 6, igni corusco. — 7. Virg. Georg. iii, 261 : porta tonat cæli. — 8. axis æthereus. Ov. Met. vi, 175. — 9-24. Kehr. : « Das Gedicht scheint in der 3-6 Strophe eine Nachahmung von Ovid. Met. i, 262 sqq. : Sternuntur segetes et deplorata coloni Vota jacent longique perit labor irritus anni ; Exspatiata ruunt per apertos flumina campos, Cumque satis arbusta simul, pecudesque, virosque, Tectaque, cumque suis, rapiunt penetralia campis... Occupat hic collem, cymba sedet alter adunca, Et ducit remos illic ubi nuper ararat. Ille super segetes, aut mersæ culmina villæ, Navigat... Aut subjecta terunt curvæ vineta carinæ. Quæstisque diu terris, ubi sistere possit. In more lassatis volucris vaga decidit alis. » — Sed aliis quoque poetis sua repetere licebit. Dico Horatium Od. ii, 2, 9, 10 : Piscium et summa genus hæsit ulmo, Nota quæ sedes fuerat columbis. — 25. Cass. Kehr. ex-r-sos. — 34. Beda in libro de re metrica protulit. —

Absconduntque diem sole fugato,
Noctes continuas sidere nudas
Et lunæ viduas carpimus olim.

Æther dira micat igne corusco, 5
Concussoque tremit cardine mundus.

Cœli porta tonat, ruptaque credas
Axis ætherei vincla resolvî.

Excrescunt pluviis æquora ponti
Nec fines proprios jam freta norunt, 10

Terrarum medio fluctuat unda,
Errabunda secatur arva carina.

Portus nauta suos, littora nauta,
Secessusque suos nauta requirit,
Hospes nauta satis, vitibus hospes, 15

Messes nauta super navigat hospes.

Flentes agricolæ culta relinquunt,
Spectant naufragium triste laboris,
Messis læta natat, semina, census:
Nati, tecta, pecus arvaque migrant. 20

Cernas alta domus culmina ferri,
Mutatisque locis culmina poni,
Mœstas inter aves ludere pisces,
Pisces in tremulis ludere tectis.

Eversa videas arbore nidos, 25
Pullis cum teneris per freta duci,
Nec matrem exsilio ponere curas,
Majoresque metu cogere fetus.

Spectat turba virum, turba fenestris,

Spectat feminei turba pudoris 30
Deploratque famem turba precantum

Victum navigiis nauta ministrat.
Jesu, parce tua morte redemptis.
Prior diluvium pertulit ætas,

37. Fabr. ramum. — 38. Beda: *pacificæ*. — 39. B

IV. — 3. Recte Kœhrein: « Beda und Rambach haben nullus roris, was ich wegen v. 5 nicht aufnehmen wolte, roris hat Fabr. » Bene rus legitur post arva, agrum, terram, male ros. — 39 Perperam Fabr. legit Abrami.

V. — Est hymnus Completorio proprius vel festis diebus, ut est apud Wimpfelingium; vel tempore quadragesimali, quod plurimi adnotant libri. E. g. Hl.: « Iste hymnus cantetur ad compl. singulis diebus usque ad cœnam Domini. » Aliter jubet Mgd.: « Iste hymnus servatur tribus septimanis et non mutatur nisi cum inciderit festum annuntiationis et adventus reliquiarum S. Mauritii. » In vetusto Carthusianorum Brev. canitur ad Complet. per totum annum. Vetusta Italorum breviaria ut Fr. carmine nostro carent, item hodiernus Romanæ Ecclesiæ usus (1). Quo verecundior exstitit Lutheri diligentia, qui, veterem poetam imitatus, composuit canticum, *Christ, der du bist Tag und Licht*; neque post ejus tempora cura piæ cantilenæ defuit. Dico canticum Erasmi Alberi, *Christ, der du bist der helle Tag*; quam Knappius Mich. Weisii esse perhibet. Et recte quidem opinor: cum a partibus ejus jam steterit Joan. Weitzius, hæc commentario suo præfatus: « Auctor hujus Odæ Germanicæ esse scribitur Mich. Weitzius, etc. » Minime vero Germanicum hymnum illustravit Weitzius, sed versionem Josephi Clauderi in Psalmodiæ Novæ cent.

(1) Monastica quædam retinuerunt, ut Brev. Ord. Præd. a 1643 excusum.

(2) Der Mœnch v Salzburg: den ymnum sing und list

Ut mundaret aqua crimina terræ; 35
Sed mundata tuo sanguine terra est.

Jam nunc missa ferens ore columba

Ramum paciferæ munus olivæ,
Exutas liquido flumine terras
Læto significet lapsa volatu. 40

Æterne genitor, gloria Christo
Semper cum genito sit tibi, sancte, etc.

IV.

Hymnus in postulatione pluvie.

Squalent arva soli pulvere multo,
Pallet siccus ager, terra fatiscit;
Nullus ruris honos, nulla venustas
Quando nulla viret gratia florum.

Tellus dura sitit, nescia roris; 5
Fons jam nescit aquas, flumina cursus;

Herbam nescit humus; nescit aratrum,
Magno rupta patet turpis hiatu.

Fervens sole dies, igneus ardor
Ipsas urit aves, frondea rami 10
Fessis tecta negant, pulvis arenæ
Siccò dispuitur ore viantis.

Ventis ore feræ, bestia ventis,
Captantesque viri flamina ventis,
Ventis et volucres ora recludunt, 15

Hac mulcere sitim fraude volentes.

Fœtus cerva suos, pignora cerva,
Fœtus cerva siti fessa recusat,
Fœtus cerva pios mœsta relinquit
Quæsitam quoniam non vehit herbam. 20

Venerunt juvenes, pocula noti

4. n. 39: *Lux Christe lucidissima*. Exstant præterea carminis versiones Germanicæ vetustissimæ; cf. Hoffman Gesch. des deutschen Kirchenliedes S. 143, 150, 180, 183, 185. — K. E. P. Wackernagel das deutsche Kirchenlied p. 333 (interpretatio Urb. Regii). — 1. Oxon. die. — 2. Th. *detegens*. — 3. Cass. al.: *lux ipse lucis*. Thom.: *Lucifer lucem proferens*, sed cum Cassandro et hic et omnibus carminis versibus cod. H. E. et O. faciunt. — 4. Thom., *Vitam beatam tribue*. — 6. O., *nocte et*. — 7. Thom., *ut sit*. — 10. Thom., *ne hostis*. — 11. Thom., Fabr., *ne caro*; O., Msn., Lps., *consentiat*. O. om., *caro*. — 12. Thom., *et ne nos*; Fabr., *reos tibi*. — 14. D. 2, *vigilat*, fortasse propter locum Scripturæ Cant. v, 2, *ego dormio et cor meum vigilat*. — 22. Thom., Gron., *in isto gravi*. — 23. Gron., *es qui*. Addit idem hymnarius hunc versiculum:

Ad te clamamus, Domine,
Noli nos derelinquere,
Festina, ne tardaveris,
Suocurre nobis miseris.

Qui, procul dubio suppositivus, occurrit etiam in versione germanica apud Reiderer, Nachrichten zur Kirchen-Gelehrten-und Bucher-Geschichte, II, S. 165:

Wir schreien zu dir, rufent an,
Nit wollest uns in noten lan,
Eil bald und nit zu lang verzeih,
Dein hilf die wone uns armen bei (2).

manze den Completen; wer den mit andacht bey der nacht spricht, den mag der tiefel nicht angeweigen noch kain sweerer trawm czu gefallen.

Quærentes putei, lymphaque fugit;
Et vasis vacuis tecta revisunt
Fletus, heu! proprios ore bibent;

Bos præsepe suum liquit inanes 25

Pratorumque volens carpere gramen,

Nudam versat humum; sic pecu-
omne

Fraudatum moriens, labitur herbis.

Radices nemorum rustica plebes
Explorat misero curva labore, 30
Solarique famem cortice quærit,
Nec succos teneros arida præstat.

Hanc peccata famem nostra mentur,

Sed merce propria Christe faveto.
Quo culpa gravior gratia major 35

Justi supplicii vincla resolvat.

Jam cœlos reseres, arvaque lævo
Fecundo placidus imbre rogamus.
Helicæ meritis impia sæcla
Donasti pluvia: nos quoque dones. 40

Æterne genitor, gloria Christo
Semper cum genito sit tibi sancto
Compar Spiritui, qui Deus unus
Pollens perpetuis inolyte sæclis.

V.

Hymnus ad Completorium.

Christe, qui lux es et dies,
Noctis tenebras detegis,
Lucisque lumen crederis
Lumen beatum prædicans.

Precamur, sancte Domine, 5
Defende nos in hac nocte,

Sit nobis in te requies,
 Quietam noctem tribue.
 Ne gravis somnus irruat,
 Nec hostis nos surripiat,
 Nec caro illi consentiens
 Nos tibi reos statuatur,
 Oculi somnum capiant,
 Cor ad te semper vigilet,
 Dexteram tuam protegat
 Famulos qui te diligunt.
 Defensor noster aspice,
 Insidiantes reprime,
 Guberna tuos famulos
 Quos sanguine mercatus es.
 Memento nostri, Domine,
 In gravi isto corpore,
 Qui es defensor animæ,
 Adesto nobis, Domine.

VI.

Hymnus ad Matutinum.

(Ex Libr. vet.)

Summæ Deus clementiæ,
 Mundique factor machinæ,
 Unus potentialiter
 Trinusque personaliter.
 Nostros pius cum canticis
 Fletus benigne suscipe,
 Quo corde pluro sordibus
 Te perfruamur largius.
 Lumbos jecurque morbidum
 Adure igne congruo
 Accincti ut sint perpetim
 Luxu remoto pessimo.
 Ut quique horas noctium
 Nunc concinendo rumpimus,
 Donis beatæ patriæ
 Ditemur omnes affatim.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Summæ parens clementiæ,
 Mundi regis qui machinam,
 Unius et substantiæ
 Trinusque personis Deus.
 Nostros pius cum canticis
 Fletus benigne suscipe,
 Ut corde puro sordium
 Te perfruamur largius.
 Lumbos jecurque morbidum
 Flammis adure congruis,

VI. — Breviaria, quæ Matutinum cantionibus or-
 nant, carmen præcedens Sabbato assignant. Brev.
 Rom. præterea festo S. Trinitatis canere jubet ad
 Matutinum strophas, quas Italicis litteris ex-
 cudi curavimus. Versus *Da dexteram* est hymni:
Æterna cæli gloria. — 1. Cass., *summe.... clemen-*
tia. — 6. Cass., *benignus.* — 41. Fabr. *accinctus*
ut sim.

VII. — Cantatur secundum præceptum Brev.
 Romani feria sexta ad Nocturnum; duo versiculi
 majoribus litteris descripti Dominica Trinitatis ad
 laudes. Versus: *Ortus refulget lucifer* et ipse de-
 promptus est ex hymno: *Æterna cæli gloria.* —
 4. Cass., *concinentes.* — 5. Non oblivioni dandum
 est Wimpf. ingenium, lectus dicitur ab electis et
 mollioribus herbis super quas antiqui requiescebant.
 — 8. Cass., *ad te*; Fabr., *medelas.* — 10. Cass.,
delinquimus.

VIII. — Thomasius: S. Ambrosii ex ms. Rg. Sue-
 ciæ et Brev. Mozarabum fer. vi post Dominic. 4 in
 Quadragesima. Accedit cod. O. — 2. O., *salus.* —
 4. O., *perpete.* — 5. O., *cedet.* — 13, 16, 17. Thom.

Accincti ut artus excubent
 Luxu remoto pessimo.
 Quicunque ut horas noctium,
 10 Nunc concinendo rumpimus,
 Ditemur omnes affatim
 Donis beatæ patriæ.
 45 *Da dexteram surgentibus,*
Exsurgat ut mens sobria,
Flagrans et in laudem Dei
Grates rependat debitas.
 Præsta, Pater piissime, etc.

VII.

Hymnus matutinus.

(Ex Libr. vet.)

Tu Trinitatis unitas,
 Orbem potenter qui regis,
 Attende laudum cantica,
 Quæ excubantes psallimus.
 Nam lectulo consurgimus,
 Noctis quieto tempore,
 Ut flagitemus vulnerum
 A te medelam omnium.
 Quo fraude quidquid dæmonum
 In noctibus deliquimus,
 5 Abstergat illud cœlitus
 Tuæ potestas gloriæ.
 Ne corpus adsit sordidum,
 Nec torpor instet cordium,
 Ne criminis contagio
 10 Tepescat ardor spiritus.
 Ob hoc, Redemptor, quæsumus
 Reple tuo nos lumine.
 Per quod dierum circulis
 Nullis ruamus actibus.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Tu Trinitatis unitas,
 Orbem potenter quæ regis,
 Attende laudis canticum,
 Quod excubantes psallimus.
 Nam lectulo consurgimus
 Noctis quieto tempore,
 5 Ut flagitemus omnium
 A te medelam vulnerum.
 Quo fraude quidquid dæmonum
 In noctibus deliquimus,
 10 Abstergat illud cœlitus
 Tuæ potestas gloriæ.

Ne corpus adstet sordidum,
 Nec torpor instet cordium,
 Nec criminis contagio
 Tepescat ardor spiritus. 15

45 Ob hoc, Redemptor, quæsumus
 Reple tuo nos lumine,
 Per quod dierum circulis
 Nullis ruamus actibus. 20

20 *Ortus refulget Lucifer*
Præit que solem nuntius,
Cadunt tenebræ noctium,
Lux sancta nos illuminet.
 Præsta, Pater piissime, etc.

VIII.

Hymnus matutinus.

Æternæ lucis conditor,
 Lux ipse totus et dies,
 Noctem nec ullam sentiens,
 Natura lucis perpeti.

5 Jam cedit pallens proximo 5
 Diei nox adventui,
 Obtundens lumen siderum,
 Adest et clarus Lucifer.

Jam strato lecti surgimus,
 10 Grates canentes et tuas, 10
 Quod cæcam noctem vicerit,
 Revertans rursus sol diem.

Te nunc nec carnis gaudio,
 15 Blandis subrepant æstibus; 15
 Dolis nec cedat sæculi
 Mens nostra, sancte, quæsumus.

Ira nec rixas provocet
 Gula nec ventrem incitet,
 20 Opum pervertat nec fames, 20
 Turpis nec luxus occupet.

Sed firma mente sobrii,
 Casto manentes corpore,
 Toto fideli spiritu,
 Christe, ducamus hunc diem.

IX.

Hymnus ad Sextam.

5 Jam sexta sensim solvitur 5
 Ter binis hora cursibus,
 Diesque puncto æquabili
 Utramque noctem respicit.

Venite, servi supplices, 5
 10 Mente et ore extollite 10
 Dignis beatum laudibus
 Nomen Dei cum cantico.

A ne. — 18. O., *gulam venter.* — 24. O., *Christo.*

IX. — Reperit Thomasius hymnum in ms. ve-
 tustissimo reginæ Sueciæ. Commemoratur præter-
 ea in regula Aureliani episcopi neque desideratur
 apud Cassandrum. Notatur etiam in Ellingeri libro
 tertio, XXI, nomine Hymnus ad Sextam in Quadra-
 gesima. — 3. Thom. *æquali.* — 15. Quoniam signum
 novissimi temporis erit obscuratio solis. — 17-29.
 Desunt in Cassandro et Ellingeri libris. — 18. Thom.
Abraham. — 19. Thom. al., *reperitus.* — 19, 20.
 Pelbartus Pomoer. Serm. de Trinit. II: « Tertio
 lex Mosaica ostendit Trinitatem revelatam patriar-
 chis multiplici præsignatione. Primo Abre quod
 vidi tres angelos in persona Domini descendentes:
 tres vidit et unum adoravit. Item Isaac ter Jacob
 benedixit, Jacob vidit scalam trium graduum,
 etc. » — 26. Thom.: « Erat alia manu in codice,
 cujus priores litteræ obsoleverant, indicatus Paulus,
 de quo hic est sermo. » — 17. Th., *et nos.* — 21,
 22. Cass., *unum rogemus cum Patre, Dominum re-*
gemque Filium. — 26. Cass., *peracto.* — 27. Id.,
sub isto.

Hoc namque tempus illud est, 10
Quod sæculorum judicem
Injustæ morti tradidit
Mortalium sententia.

Cum sol repente territus,
Horrore tanti criminis,
Mortem minatur sæculo,
Diem refugit impium.

Hoc et beatus tempore
Abrahamus fideliter
Peritus in mysterio
Tres vidit, unum credidit.

Hanc ad precandum congruam
Salvator horam tradidit,
Cum diceret fidelibus
Patrem rogandis servulis.

Nec non et ille pertinax
Hostis fidei gratiam,
Quam prædicavit gentibus,
Hoc est adeptus tempore.

At nos amore debito,
Timore justo subditi,
Adversus omnes impetus
Quos sævus hostis incutit.

Unum rogemus et Patrem
Deum regemque Filium
Simulque sanctum Spiritum
In Trinitate Dominum,

Ut quos redemit passio
Isto peracta tempore,
Possit sub ipso tempore
Servare deprecatio.

X.

Hymnus ad Nonam.

Ter hora trina volvitur,
Redire qua Christus solet,
Mercede largus vineæ
Locare mercenarios.

Decet paratos sistere
Ne transeat merces Dei,
Plantare quæ vitem solet
Christumque cordi affigere.

Hæc hora, quæ resplenduit
Crucisque solvit nubila,
Mundum tenebris exuens,
Reddens serena lumina.

Hæc hora, qua resuscitat
Jesus sepulcris corpora

X. — Thom. : « Al. 11 inscribitur Hymno ad A — 38. Thom., *splendidas manus*. — 41. O., *noctisque medicæ*.
Vesperum in die jejunii. Ex codice vetust. Reg. Sueciæ et Vat. 82, 83, Aureliani episcopi Regula in die Paschæ præscribit. » — 1-4. Cf. Matth. xx, 5. — 2. Al. 11, *quia*. — 3. Vat. 82, *mercedem largus*. — 9-12. Matth. xxvii, 45. — 9. Cass., *qua*. — 13-24. Matth. xxvii, 52, 53. — 13. Thom., *resuscitans*. — 21. Cass., *credere*. — 28. Thom., *quo est*. Cass. hoc est : scriptionem nostram tuetur Al. 11. — 29-32. Veteres Christiani diebus stationum jejungere solebant usque ad Nonam.

XI. — Thomasius : Ex cod. Reg. Sueciæ. Aurelianus episcopus in sua Regula ad Lucernarium. Vide Breviar. Mozarabum p. 107. Continet præterea cod. O. — 4. Thom., *sommo relaxet otio*; Brev. Moz., *somnus relaxet otium*. — 10. Thom., *cura*. — 12. O., *blandus in isto corpore*. — 16, O., *visui*. — 20. O., *vigilæ*.

XII. — Thomasius ex cod. Reg. Sueciæ et cod. O. — 1. O., *tempore*. — 10, Thom., *unius quoque*. — 11. Thom., *Ægyptum mortem*. — 18 Thom., *tan- torum*. — 21. O., *vero*. — 24. O., *defensi*. — 34. Thom., *quia stinctas*. — 37. Thom., *quare vigilemus*.

Prodire mortis libera,
Jussit refuso spiritu.
Redit favilla in sanguinem
Cinisque carnem reddidit,
Mistique vivis mortui
Videre Christi gloriam.

15 Novata sæcla crederes
Mortis solutis legibus
Vitæ beatæ munere
Cursu perenni currere.

20 Dicamus ergo proximi
Laudes Deo cum cantico :
Confessus est latro fidem,
In quo est redemptus tempore.

25 Qua gratia jejunia.
Læti solemus solvere
Instar futuri ut muneris
Famem probati nesciant.

XI.

Hymnus ad Nocturnum.

30 Deus qui certis legibus
Noctem discernis ac diem,
Ut fessa curis corpora
Somnus relaxet otio.

35 Te noctis inter horridæ
Tempus precamur, ut sopor
Mentem dum fessam detinet
Fidei lux illuminet.

40 Hostis ne fallax incitet
Lascivis curis, gaudiis,
Secreta noctis advocans,
Blandos in æstus corporis.

Subrepat nullus sensui
Horror timoris auxii,
Illudat mentem nec vagam
Fallax imago visuum.
Sed cum profundus vinxerit
Somnus curarum nescius,
Fides nequaquam dormiat,
5 Vigil te sensus somniet.

XII.

Hymnus ad Nocturnum.

10 Mediæ noctis tempus est,
Prophetica vox admonet :
Dicamus laudes Domino
Patri semper ac Filio ;
Sancto quoque Spiritui :
Perfecta enim Trinitas,

15 Uniusque substantiæ
Laudanda nobis semper est.

Terrorem tempus hoc habet,
Quod cum vastator angelus
Ægypto mortes intulit,
20 Delevit primogenita.

Hæc hora justis salus est,
Quod ibidem tunc angelus
Ausus punire non erat
Signum formidans sanguinis.

25 Ægyptus flebat fortiter
Natorum dira funera,
Solus gaudebat Israel
Agni protectus sanguine.

30 Nos verus Israel sumus,
Lætetur in te, Domine,
Hostem spernentes et malum,
Christi redempti sanguine.

Ipsam profecto tempus est
Quo voce evangelica
Venturus sponsus creditur,
Regni cœlestis conditor.

Occurrunt sanctæ virgines
Obviam tunc adventui,
Gestantes claras lampadas,
5 Magno lætantes gaudio.

Stultæ vero remanent,
Quæ extinctas habent lampadas,
Frustra pulsantes januam,
35 Clausa jam regni regia.

40 Pervigilemus sobrie,
Gestantes mentes splendidas,
Adveniente ut Jesu
Digni occurramus obviam.

45 Mediæ noctis tempore
Paulus quoque et Sileas
Christum vincti in carcere
Collaudantes soluti sunt.

Nobis hic mundus carcer est ;
20 Te laudamus, Christe Deus,
Solve vincula peccatorum
In te, Christe, credentium.

Dignos nos fac, rex hagiæ,
Venturi regni gloria,
Æternis ut mereamur
Te laudibus concinere.

XIII.

Hymnus matutinus.

Fulgentis auctor ætheris,

— 38. Thom., *splendidas manus*. — 41. O., *noctisque medicæ*.

XIII. — Thom. : « Ms. vetustissimum Reg. Sueciæ, et Brev. Mozarabum fer. post Dom. 1 Epiphaniæ. Aurelianus episcopus in sua Regula hunc hymnum ponit ad Primam. In ms. Alexandr. præsentis hymni inscriptio ita se habet : Hymnus quarta feria dicendus. Vides haud modicum a vero aberrasse Rambachium in Anth. p. 117 : « Die Hymne *Fulgentis auctor*, ist aus einem, vormalis dem Fr. Junius zugehörigen, jetzt auf der Bibliothek zu Oxford befindlichen Codex, der 26 in der alten fränkischen oder allemanischen Kirche gebräuchliche Kirchengesänge enthält (Tenzels Monatl. Unterredungen 1691 S. 726), und aus welchem in I. G. ab Ecckhart Commentarius de rebus Francicis orient. t. II, p. 948, drei (*Mediæ noctis tempore*; *Æternæ* (non *Æterne*) *lucis conditor*, und der hier wiederholte) nebst einer fränkischen wahrscheinlich aus dem 9 ten Jahrhundert stammenden Uebersetzung abgedruckt stehen. Sicher gehören diese Hymnen zum aller wenigsten in das siebente Jhdt. und sind; auch abgesehen von ihrem eigenthümlichen Wer-

Qui lunam lumen noctibus,
Solem dierum cursibus
Certo fundasti tramite.

Nox atra jam depellitur,
Mundi nitor renascitur,
Novusque jam mentis vigor
Dulces in actus erigit.

Laudes sonare jam tuas
Dies relatus admonet,
Vultusque cœli blandior
Nostra serenat pectora.

Vitemus omne lubricum,
Declinet prava spiritus,
Vitam facta non inquinant,
Lingua in culpa non implicet.
Sed sol diem dum conficit,
Fides profunda ferveat,
Spes ad promissa provocat,
Christo conjungat charitas.

XIV.

Hymnus ad laudes.

Post matutinas, laudes,
Quas Trinitati psallimus,
Psallamus, rursus admonet
Verus pater familias.

Simus semper solliciti
Ne prætereat opus Dei,
Sed oremus sedule
Sicut docet Apostolus.

Psallamus mente Domino,
Psallamus simul spiritu,
Ne vaga mens in turpibus
Inertes tegat animos.

Sed septies in hac die
Dicamus laudes Domino,
Divinitati perpetim
Debitam demus gloriam.

XV.

Hymnus ad Tertiam.

Certum tenentes ordinem,
Pio poscamus pectore
Hora diei tertia
Trinæ virtutis gloriam.
Ut simus habitaculum

the, schon deswegen höchst merkwürdig, weil sie zum Beweise dienen, dass die älteste deutsche Kirche, gleich der in Irland, auch im Gesange und in der Liturgie eine Selbständigkeit hatte, die sie in der Folge fast ganz verlor. « Fugit virum doctum Thomasi auctoritas, qua prorsus aliter constituitur temporum ratio. Postea cum reliquis nostram quoque carmen ex codice Oxoniensi evulgavit Graminus.

XIV. — Thomasius: Ex cod. ms. Regiæ Suecicæ num. 1352 et cod. O. — 10. O., simul et. — 15. O., perpeti. — 16. O., debita demus gloriam.

XV. — Thomasius: Ms vetustissimum Reg. Suecicæ, et Breviarium Mozarabum. Inscribitur hymnus ad Tertiam quotidianus. Cod. O. — 10. O., splendida. — 12. O., premio.

XVI. — Thomasius: Ex ms. vetustissimo Reg. Suecicæ, Cod. O. — 2. O., fervente prompti spiritu, interpretem theoticum prompto legisse probabile est. — 14. O., tenebricat.

XVII. — Thomasius: Ex cod. vetustissimo Reg. Suecicæ. Ad nonam præscribitur hymnus iste in Alex. 11, in quo incipit: Perfectum Trinum numerum, etc. Cod. O. — Thom., perfecto trino numero. — 5. O., regula. — 6. O., prodita. — 11. O., habent. — 12. Thom., dirigunt. — 8. Act. III, 1: Petrus et Joannes accendebant in templum ad horam orationis nonam.

Illi sancto Spiritui,
Qui quondam in apostolis
Hac hora distributus est,

5 Hoc gradientes ordina,
Ornavit cuncta splendide
Regni cœlestis conditor,
Æternæ vitæ præmiis.

XVI.

40 *Hymnus ad Sextam.*

Dicamus laudes Domino
Ferventi rursus spiritu:
Hora volu sexies
Nos ad orandum provocat.

15 Quia in hac fidelibus
Veræ salutis gratia,
Beati agni hostia,
Crucis virtute redditur.

20 Cujus luce clarissima
Tenebrescit meridies,
Sumamus toto pectore
Tantis plendoris gratiam.

XVII.

Hymnus ad Nonam.

Perfectum trinum numerum
Ternis horarum terminis,

5 Laudes canentes debitas,
Nonam dicentes psallimus.

Sacrum Dei mysterium
Puro tenentes pectore,
Petri magistri regulam
Signo salutis proditam.

10 Et nos psallamus spiritu
Adhærentes apostolis,
Qui plantas adhuc debiles
Christi virtute dirigant.

XVIII.

Hymnus ad Christum.

Christe, rex cœli Domine,
Mundi Salvator maxime,
Qui nos hoc crucis munere
Mortis solvisti crimine.

Te hunc orantes poscimus:
Tua conserves munera;
Quæ per legem catholicam

8 Cunctis donasti gentibus.

Tu verbum Patris æterni
Ore divino editus,
Deus ex Deo subsistens
Unigenitus Filius.

10 Te universa creatura
Mundi fatetur Dominum,
Jussu Patris inchoata
Tuis perfecta viribus.

Tibi omnes et angeli
Cœlestem præstant gloriam,
Te chorus archangelorum
Divinis laudant vocibus.

8 Te seniorum multitudo,
Bis duodenus numerus,
Odoramentis plenas gestans
Supplex adorat pateras.

25 Tibi Cherubim et Seraphim
Throni paterni luminis,
Senis alarum plausibus,
Clamore jugi personant.

40 Sanctus, Sanctus, Sanctus,
Dominus Deus Sabaoth,
Omne cœlum atque terra
Tua sunt plena gloria,

Hosanna, fili David,
Benedictus es a Patre
Qui in nomine Dei
Venisti de excelsis, Domine.

5 Tu agnus immaculatus
Es datus terræ victima
Qui sanctorum vestimenta
Tuo lavisti sanguine.

10 Te multitudo beatorum
Cœli locata martyrum,
Palmis insignis et coronis,
Ducem sectantur gloriæ.

45 Quorum nos addas numero
Te precamur, Domine,
Una voce te sonamus,
Uno laudamus carmine.

XIX.

5 *De SS. Gervasii et Protasii martyrum Inventionis.*

Grates tibi, Jesu, novæ,

A XVIII. — Thomasii ms. vetustissimum Reg. Suecicæ et cod. O. — 1. O. om., rex. — 3. O. om., hoc. — 4., O. om., legibus. — 5. Thom., te precantes. — 11. Thom., consistens. — 17. O. om., et. — 18. Al. 11, præstant. — 21. O., mult. seniorum. — 24. O., adorant. — 33. O., Davidis. — 34. O. om., es. — 38. O. om., es. — 43. O., palmis insignis. — 47. O., deonamus. — 48., Thom., unum.

XIX. — Reperitur in Hymnario Thomasii, quem unde sumpserit silentio præterisse vehementer doleo. Exstat præterea apud Bollandistas Act. SS. Jun. III, p. 842, ex vetusto Brev. Mediolanensi descriptus. Addunt viri docti, hymnum ipsius esse S. Ambrosii sine ulla dubitatione credi posse. Quæ sententia etsi non satis explorata percepta sit et cognita, multis argumentis commendatur. Sed de his infra. Ipsa Gervasii et Protasii corporum inventio describitur ab Ambrosio in epistolis. Opp. ed. Bd. II, p. 873 (epist. supposititia in append. p. 483)

B Adeas præterea Augustinum de Civ. Dei, xxii, 6; Conf. ix, 7. — 1, 2, 11, 12. Ambrosius in sermone quem habuit inventis lipsanis apud populum: « Etsi hoc Dei munus est, tamen gratiam quam temporibus sacerdotii mei Dominus Jesus tribuit, negare non possum: et quia ipse martyr esse non mereor, hos vobis martyres acquisivi. » — 6. Ambr.: « Ossa omnia integra, sanguinis plurimum: sanguine tu-

Novi repertor muneris,
Protasio, Gervasio,
Martyribus inventis cano,
Piæ latebant hostiæ,
Sed non latebat fons sacer,
Latere sanguis non potest
Qui clamat ad Deum Patrem.
Cœlo refulgens gratia,
Artus revelavit sacros,
Nequimus esse martyres,
Sed reperimus martyres.
Dic quis requirat testium
Voces ubi factum est fides:
Sanatus impos mentium
Opus fatetur martyrum.
Cæcus recepto lumine
Mortis sacræ meritum probat,
Severus est nomen viro,
Usus minister publici.
Ut martyrem vestem attigit,
Et ora tersit nubila,
Lumen refulsit illico,
Fugitque pulsa cæcitas.
Soluta turba vinculis,

Spiris draconum libera,
Emissa totis urbibus
Domum redit cum gratia.
5 Vetusta sæcla vidimus
Jactata semicinctia,
Tactu et umbra corporum
Ægris salutem redditam.
Gloria tibi, Domine.
10 Gloria Unigenito, etc.

XX.

Hymnus tempore Paschali ad Tertiam.

15 Hic est dies verus Dei,
Sanctus sereno lumine,
Quo diluit sanguis sacer
Probrosa mundi crimina.
Fidem refundens perditis,
20 Cæcosque visu illuminans:
Quem non gravi solvit metu
Latronis absolutio.
Qui præmio mutans crucem
Jesum brevi acquirit fide,
40 Justusque prævio gradu
25 Pervenit in regnum Dei.

Opus stupent et angeli,
Pœnam videntes corporis.
Christoque adhærentem reum 15
Vitam beatam carpere.
30 Mysterium mirabile,
Ut abluat mundi læm,
Peccata tollit omnium,
Carnis vitia mundans caro. 20
Quid hoc potest sublimius?
Ut culpa quærat gratiam
Metumque solvat charitas,
Reddatque mors vitam novam.
25 Hamum sibi mors devoret
Suisque se nodis liget:
Moriatur vita omnium,
Resurgat ut vita omnium.
5 Cum mors per omnes transeat,
30 Omnes resurgant mortui:
Consumpta mors ictu suo
Perisse se solam gemit.

XXI.

Hymnus ad Tertiam.

Nunc sancte nobis Spiritus,
Unus Patris cum Filio,

malus madet, apparent crucis triumphalis notæ. • A — 7. O., *colat.* — 9. Id. et Ct., *crucis.* — 16. Cass., *Vat. 82, Jesu breve acquisivit fidem; Thom., Ct., Jesu brevi quæsit fide; Ell., Jesu brevi acquirit fidem.* — 12. Al. 11, *prævenit.* — 13. O., *obstupent et.* — 14. O., *corpore.* — 19. O., *tollat.* — 25. sqq. Notissima est veterum Patrum sententia, diabolum, divinitatis Jesu Christi nesciam, sacerdotes Judæorum ustigasse, ut θεῶν ὄρωτον interficerent, sed ipsa Redemptoris morte miserrime esse deceptum, quæ saluti humanæ non solum non fuerit impedimento, sed etiam una omnium maxime adiumento. Idem placet carminis auctori. Morte Christi quasi illecebra allectus, Satan hamum devoravit, i. e. suo se gladio interfecit. Fortasse poetæ ob oculos versabatur locus libri Jobi c. xl, 20: *an extrahere poteris Leviathan hamo et fune ligabis linguam ejus?* — id saltem certum est, diabolum sæpissime cum leviathane comparari. Conferas etiam vetustam Germanicam cantionem sc. xn, apud H. Hoffmann Geschichte des deutschen Kirchenliedes bis auf Luthers Zeit S. 23 sqq., cujus strophæ quinta hæc est:

Ein angelnuor geflohtia ist,
Dannen dû gehors bist,
Daz was din din kuneschaft,
Der angel was diu gotes kraft,
Dâ der tût — art ane irworgen,
Der von dir wart verborgen
Sancta Maria!

— 28. O. om., *et; Cass., resurgat vita omnium; Ell. interserit voculam et.* — 32. Thom., *quærit; Cass., perisse se sola; O., gemat.*

XXI. — Hic hymnus tertiæ horæ propterea ad Spiritum sanctum potissimum relatus, quod is ea hora ignearum linguarum specie in apostolos descendisse commemoratur, in omnibus libris ecclesiasticis reperitur. Consentiant enim omnes in hymnis horarum, quæ dicuntur minores: in ipsis vetustissimis membranis, quæ carmina ad Matutinum et Vesperas continent nulla, non desunt hymni hi: *Jam lucis orto... Nunc sanctus... Rector potens... Rerum Deus.* Abhorre videtur ab hac lege cod. M., qui ne Tertiæ quidem hymnum assignaverit. Sed negligentia id potius quam consilio tribuendum esse, demonstrat Brev. ecclesiæ Merseburgensis typis descriptum, hymnum loco consueto exhibens. — 2. Legebant Hinc. et Goteschalkus: *unus Patris cum Filio: ita Vatic. 82. E. Hil., unus vel unum, Cod., H., unum cum Patri Filio. Wimpf., unus cum Patre Filio. Lud., unum cum Patre et Filio. Cass., Fabr., Hv., unum Patri cum Filio. — 4. H., infusus. — 6*

XX. Exstat in cod. O. apud Cassandrum, Ellingerum, n. 35, et Thomasium. Aurelianus Ep. in sua Regula apud Holstemium in Cod. Reg. P. III, p. 57, eum cantari vult ad Lucernarium et matutinum toto Paschate. Al. 11, *Vat. 82*, hymnum habent, eumque commemoratum præterea reperimus ab Hincmaro. Positum est etiam in vetusto Carthusianorum Brev. ad Matutinum in temp. paschali usque ad Ascensionem Domini. — 2. Thom., Ct., *Sancto sereno lumine: O sanctus serenus.* — 3. Al. 11, *quod diluit.* — 5. Thom., *perfidis.* — 6. *Vat. 82, visus illuminans.*

Dignare promptus ingeri
Nostro refusus pectori.
Os, lingua, mens, sensus, vigor 5
Confessionem personet :
Flammescat igne charitas,
Accendat ardor proximos.
[Præsta, Pater piissime,
Patrique comparu nice,
Cum Spiritu paraclito
Nunc et per omne sæculum.]

XXII.

Hymnus ad Sextam.
(Ex Libr. vet.)

Rector potens, verax Deus,
Qui temperas rerum vices,
Splendore mane instruis
Et ignibus meridiem.
Exstingue flammam litium,
Aufer calorem noxium.
Confer salutem corporum
Veramque pacem cordium.
Præsta, Pater piissime, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

Rector potens, verax Deus,
Qui temperas rerum vices,
Splendore mane illuminas
Et ignibus meridiem.
Exstingue flammam litium,
Aufer calorem noxium,
Confer salutem corporum
Veramque pacem cordium.
Præsta, Pater piissime, etc.

Vat. 82, II., III., Sl. Msb., Pt., Mgd., Torr., Lps., A
confessione. Vat. 82, II., Cass., Fabr., *personet.* —
7. D. 2, *flammescat.* Vat. 82, *flammescat ignis cha-*
ritas. — 8. Fabr., H., *proximus.* Hil. : « In sole tria
sunt: sphaera, claritas et calor ipsius. Sicut sphaera
solis naturaliter splendens est et calens: sic summus
Pater naturaliter sapiens et amans est. Et sicut sphae-
ra solis et splendor et calor non sunt tres soles, sed
unus sol: sic summus Pater et sapientia ejus et
amor non sunt tres Dii, sed unus est Deus. In sphae-
ra solis ignea Patrem intelligere debemus, in splen-
dore Filium, in calore Spiritum. » Sæpissime apud
veteres summum Trinitatis mysterium solis exem-
plo illustratur. Exempla collegit Barth. Adv. XLV,
10.

XXII. — Hymnus et in omnibus vetustis Brevia-
riis et in Romano per totum annum ponitur ad Sex-
tam. Hilar. : « Materia hujus hymni sumitur con-
tra qualitates aeris ex hoc quia maximus calor
solet esse in meridie et solet nocere corpori. Unde
Deum rogare debemus ut in nobis exstinguat flam-
mas vitiorum... rogare debemus in sexta hora, qua
Adam ejectus fuit de paradiso: illuc redeamus per
bonam operationem, Christo annuente qui eadem
hora in cruce positus fuit. » Addit Ludacus sextam
horam tempus esse edendi exemplo S. Petri Act.
x, 9. — 3. Lud., Fabr., *splendore qui.* — 4. Fabr.,
quique ignibus. — 6. Cass. nescio qua auctoritate
fretus, *maximum.* — 8. Lud. in margine, *firmaque.*

XXIII. — Eodem pacto omnium librorum in
unum congruunt sententiæ, quorum testimonio
hymnus horæ nonæ addictus est. — 1. Lud. : qui
omnes res firmas et integras conservas. — 2. H.,
St., Hv., Ct., Mgd., Gron., Torr., *permanet.* — 3.
Vat. 82, *diurna.* — 7. Sl., *atræ.* — 8. H., Hv., *in-*
stat.

XXIV. — Hymnus, quo petitur victoria de no-
cturnis illusionibus, apud vetustos et recentiores vel
per totum annum vel ferialibus diebus proprius

XXIII.

Hymnus ad Nonam.
(Ex Libr. vet.)

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Successibus determinans.
40 Largire clarum vespere
Quo vita nusquam decidat,
Sed præmium mortis sacræ
Perennis instet gloria.
Præsta, Pater piissime, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
5 Lucis diurnæ tempora
Successibus determinans.
Largire lumen vespere
Quo vita nusquam decidat,
Sed præmium mortis sacræ
Perennis instet gloria.
Præsta, Pater piissime, etc.

XXIV.

Hymnus ad Completorium.
(Ex Libr. vet.)

5 Te lucis ante terminum
Rerum creator, poscimus,
Ut solita clementia
Sis præsul ad custodiam.
Procul recedant somnia

Et noctium phantasmata,
Hostemque nostrum comprime
Ne polluantur corpora.
Præsta, Pater omnipotens, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

5 Te lucis ante terminum
Rerum creator, poscimus,
Ut pro tua clementia
Sis præsul et custodia.
Procul recedant somnia, 5
Et noctium phantasmata,
Hostemque nostrum comprime
Ne polluantur corpora.
Præsta, Pater piissime, etc.

XXV.

Hymnus ad Matutinum.
(Ex Libr. vet.)

5 Rerum creator optime,
Rectorque noster aspice,
Nos a quiete noxia
Mersos sopore libera.
Te, sancte Christe, poscimus, 5
Ignosce tu criminibus,
Ad confitendum surgimus
Morasque noctis rumpimus.
Mentes manusque tollimus.
10 Propheta sicut noctibus
Nobis gerendum præcipit
Paulusque gestis censuit.
Vides malum quod gessimus,
5 Occulta nostra pandimus,

A est Completorio (confer tamen quæ adnotavimus ad
hym. 5). Merati in Gavant. Thes. III, p. 228 : « Psal-
mos (Completorii) statim sequitur Hymnus, quem
pro temporis diversitate variabant monachi, ut re-
fert Martene. Nobis (Romanis) hymnus nunquam
mutatur sed per totum anni spatium idem est. »
Sed errant homines docti cum monachorum tan-
tum mentionem injiciunt. Non prætermittere debe-
bant plurimas Germaniæ, Angliæ aliarumque regio-
num Ecclesias, quas medio ævo (nam hodie Roma-
num morem sequuntur) festivis diebus cantasse
hymnum in Completorio ad liquidum perductum est
(e. g. Hl., Mgd., Hv., Ef., multique alii). Plerumque
partem hymni, qui cantatur in Vespere, repetunt
in Completorio vel ita disjungunt carmen, ut utri-
que horæ aptum sit atque idoneum. — 3. Cass. :
constabit carmen si legas *pro tua* : placuit emenda-
toribus. — 4. Cass. : aliqui legunt *et custodia* ; ita
Gron., H., Hl., Clicht., Fabr., *ac custodia*.

B XXV. — Omnes libri, qui hymnos Matutino assi-
gnant, tribuunt carmen feriæ quartæ ad Nocturnum.
— 6. Fab., *nostro crimini.* — 18. Cass. : « Noctibus
legendum, ut habet liber S. Benedicti, cum tamen
in omnibus quæ vidi exemplaribus, *novimus* lega-
tur vitio librariorum. Quod hinc factum puto, quod
idem fere versus in alio hymno : *Primo dierum*
omnium legatur, ubi *novimus* legendum esse constat.
Porro Clichtov., quamvis in hujus editione *novimus*
legatur, apte tamen locum interpretatur ac si *nocti-*
bus legisset. Adducit enim locum prophetæ David
ps xxxiii, 2 : *In noctibus extollite manus vestras*
in sancta. Et alibi ps. cxviii, 62 : *Media nocte sur-*
gebam ad confitendum nomini tuo. Item testimo-
nium Pauli Rom. xiii : *Hora est nos jam de somno*
surgere. Et exemplum, qui de nocte manibus labo-
raverit et in carcere cum Sila inclusus intempesta
nocte Deum laudaverit. — 14. Wimpf., *prodi-*
mus.

Preces gementes fundimus,
Dimitte quod peccavimus.
Præsta, Pater piissime, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

Rerum Creator optime,
Rectorque noster, aspice;
Nos a quiete noxia
Mersos sopore libera.
Te, sancte Christe, poscimus,
Ignosce culpis omnibus;
Ad confitendum surgimus
Morasque noctis rumpimus.
Mentes manusque tollimus,
Propheta sicut noctibus
Nobis gerendum præcipit,
Paulusque gestis censuit.
Vides malum quod fecimus,
Occulta nostra pandimus,
Preces gementes fundimus,
Dimitte quod peccavimus.
Præsta, Pater piissime, etc.

XXVI.

Hymnus ad Matutinum.

NOX atra rerum contegit
Terræ colores omnium,
Nos confitentes poscimus
Te, juste iudex cordium,
Ut auferas piacula
Sordesque mentis abluas,
Donesque Christi gratiam
Ut arceantur crimina.
Mens ecce torpet impia
Quam culpa mordet noxia,
Obscura gestit tollere,
Et te, Redemptor, quærere.
Repelle tu caliginem
Intrinsecus quam maxime,
Ut in beato gaudeat
Se collocari lumine.

XXVII.

Hymnus ad Laudes.

(Ex Libr. vet.)

Æterna cœli gloria,
Beata spes mortalium,
Celsi Tonantis unice
Castæque proles Virginis.

15 Da dexteram surgentibus,
Exsurgat et mens sobria
Flagransque in laudem Dei
Grates rependat debitas.

Ortus refulget Lucifer
Sparsamque lucem nuntiat;
Cedit caligo noctium
Lux sancta nos illuminet.

Manensque nostris sensibus
Noctem repellat sæculi,
5 Omnique fine diei
Purgata servet pectora.

Quæsita jam primum fides
Radicet altis sensibus;
Secunda spes congaudeat
10 Quo major exstat charitas.
Deo Patri sit gloria, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

15 Æterna cœli gloria,
Beata spes mortalium,
Summi Tonantis unice
Castæque proles Virginis,
Da dexteram surgentibus,
Exsurgat ut mens sobria
Flagrans et in laudem Dei
Grates rependat debitas.

Ortus refulget Lucifer
Præitque solem nuntius,
5 Cadunt tenebræ noctium,
Lux sancta nos illuminet.

Manensque nostris sensibus
Noctem repellat sæculi,
Omnique fine temporis
10 Purgata servet pectora.

Quæsita jam primum fides
In corde radices agat,
Secunda spes congaudeat
15 Qua major exstat charitas.
Deo Patri sit gloria, etc.

XXVIII.

Hymnus ad Laudes.

(Ex Libr. vet.)

Aurora jam spargit polum,
Terris dies illabitur,
Lucis resultat spiculum,
Discedat omne lubricum.
Phantasma noctis decidat,

5 Mentis reatus subruat;
Quidquid tenebris horridum
Nox attulit culpæ, cadat.

Ut mane illud ultimum,
Quod præstolamur cernui, 10
In lucem nobis effluat
Dum hoc canore concrepat.
Deo Patri sit gloria, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

15 Aurora jam spargit polum
Terris dies illabitur,
Lucis resultat spiculum,
Discedat omne lubricum.

20 Phantasma noctis exsulet 5
Mentis reatus corruat;
Quidquid tenebris horridum
Mox attulit culpæ, cadat.

Ut mane, quod nos ultimum
Hic deprecamur cernui, 10
Cum luce nobis effluat
Hoc dum canore concrepat.
Deo Patri sit gloria, etc.

XXIX.

Hymnus ad Primam.

Jam lucis orto sidere
Deum precemur supplices,
10 Ut in diurnis actibus
Nos servet a nocentibus.

Linguam refrenans temperet 5
Ne litis horror insonet,
Visum fovendo contegat
Ne vanitates hauriat.

15 Sint pura cordis intima,
Absistat et vecordia, 10
Carnis terat superbiam
Potus cique parcitas.

20 Ut cum dies abscesserit
Noctemque sors reduxerit, 15
Mundi per abstinentiam
Ipsi canamus gloriam.
Deo Patri sit gloria, etc.

XXX.

Hymnus de diei primæ opere.

(Ex Libr. vet.)

Lucis creator optime,
Lucem dierum proferens,
5 Primordiis lucis novæ

XXVI. — Carmen, in quo nihil mutarunt Brevia- A
ria Romanæ Ecclesiæ recentiora, ubique decanta-
tur feria quinta ad Nocturnum. — 2. Clicht.:
Nonnulli legunt *calores*; ita Hil. 3. — Male Cass.,
confidentes. — 5. Wimpf., *tu auferas*. — 8. Id., *ut*
arceamus.

XXVII. — Hymnus ascriptus est omnium libro-
rum testimonio feriæ sextæ ad Laudes. — 3. Wimpf.,
cœli. — 7. Fr., *flagransque*; Clicht. al., *laude*. Ipse
vir doctus propter metricas rationes proponit *Fla-*
grans et in laudem Dei, quod haud displicuit cor-
rectoribus. — 9. Clicht. al., *natus*; ita Beb. — 15.
Fab. ea qua solet audacia mutavit *diei in temporum*.
— 18. Wimpf., *nostris*; Hil., *imis*. — 20. Ita
Clicht., Hil., Fr., Aug. Multi legunt *qua major exstat*
charitas.

XXVIII. — Est Laudum in Sabbato. — 3. Hil.,
Wimpf., *speculum*. — 10. Hil., *præstolamus*.

XXIX. — Auctorem carminis cogitasse de die
jejunio nemo non perspicit. Sed ex antiquo Eccle-
siæ usu quotidie recitatur ad Primam, nec alii cepit
per totum annis patium. Gav. Thes. III, p. 211:

PATROL. XVII.

A • Amalarius refert Primam incipiendam esse ab illa
prece: *Deus in adjutorium cum Gloria Patri*, sed
nihil habet de hymno, *Jam lucis orto*, quia nulli
hymni ejus ætate Romæ recitabantur (?). S. Bene-
dictus tamen Amalario antiquior, qui Primam a
laudibus distinguit cap. 17 suæ regulæ, hunc ordi-
nem in ea servari præscribit: Prima hora, inquit,
dicantur psalmi tres singulatim et non sub una
Gloria, hymnus ejusdem horæ post versum *Deus*
in adjutorium, antequam Psalmi incipiantur. Id
sane affirmare possum, me nullum inspexisse librum
nisi qui hymnum *Jam lucis orto* posuerit in Prima.
Nihil mutavit Brev. Rom. — 2. Bd., *precamur*. —
5. Torr., *refrenet*. — 14. Torr., Gron., *sol*.

XXX. — Omnes ecclesiæ, qui consueverunt
hymnos canere ad Vesperas (nonnullæ *ἀουσους*, ut
ita dicam, prorsus omittunt), die dominica cantan-
dum denotarunt. Usus admodum singularis est
Brev. Ang., quo id sancitum est, ut recitaretur:
Lucis creator, usque ad kalendas Augusti, postea *O*
lux beata. — 10. Lud.; Al., *muneris*.

Mundi parans originem.
Qui mane junctum vesperi
Diem vocari præcipis,
Tetrum chaos illabitur,
Audi præces cum fletibus.

Ne mens gravata crimine
Vitæ sit exsul munere,
Dum nil perenne cogitat
Seseque culpæ illigat.

Cœlorum pulset intimum,
Vitale tollat præmium,
Vitemus omne noxium,
Purgemus omne pessimum.
Præsta, Pater piissime, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

Lucis creator optime,
Lucem dierum proferens,
Primordiis lucis novæ
Mundi parans originem.

Qui mane junctum vesperi
Diem vocari præcipis,
Illabitur tetrum chaos :
Audi preces cum fletibus,

Ne mens gravata crimine
Vitæ sit exsul munere,
Dum nil perenne cogitat
Seseque culpæ illigat.

Cœleste pulset ostium,
Vitale tollat præmium,
Vitemus omne noxium
Purgemus omne pessimum.
Præsta, Pater piissime, etc.

XXXI.

Hymnus de opere diei secundæ.
(Ex Libr. vet.)

Immense cœli conditor,
Qui mista ne confunderent,
Aquæ fluentia dividens
Cœlum dedisti limitem.

Firmans locum cœlestibus,
Simulque terræ rivulis,
Ut unda flammæ temperet,
Terræ solum ne dissipet.

Infunde nunc, piissime,
Donum perennis gratiæ,
Fraudis novæ ne casibus
Nos error atterat vetus.

XXXI. — Hymnus est feriæ secundæ ad Vesperas. — 2. Hl., Mgd., *confunderes*. Hil., Fabr., Wimpf., *confunderet*. — 8. Ita libri omnes, quos vidi. Cass., *dissipent*, sc. flammæ. Sed vox *dissipet* conjungenda est cum *unda*, ut poetæ sententia hæc sit : Aqua et ignis ita moderantur gubernante Deo, ut neutrum nocere possit orbi terrarum. Unda temperat flammæ firmamenti, quæ alioquin exurent arva; flamma cohibet aquarum multitudinem, quominus inundando terræ solum dissipet, evanescere faciat., Clichtov. : « Auctor secutus vulgatam multorum sententiam, dicit a Deo constitutas esse aquas super firmamentum, ut temperent æstum siderum, ne cœlos ipsos exurant. Quæ quidem ratio philosophiæ naturali non est consona, cum orbis cœlorum non nati sint incalescere, neque possint incendio conflagrare. Idcirco ea clausula *ut unda*, etc. ad aquam quæ sub firmamento est potius est referenda, temperantem flammæ astrorum, ne illæ terram comburant. Sane quod super cœlos collocatæ sint aquæ, Scriptura multis in locis testatur. Quam autem ob causam illic positæ sint, non portet nos curiosius esse sollicitos. » — 16, Beb., *omprimant*.

Lucem fides inveniat.
5 Sic luminis jubar ferat,
Hæc vana cuncta terreat,
Hanc falsa nulla comprimant.
Præsta, Pater piissime, etc.

40 *Ejusdem hymni alia lectio.*
(Ex Brev. Rom.)

Immense cœli conditor,
Qui mista ne confunderent,
Aquæ fluentia dividens
15 Cœlum dedisti limitem.

Firmans locum cœlestibus
5 Simulque terræ rivulis
Ut unda flammæ temperet,
Terræ solum ne dissipet.

Infunde nunc, piissime,
Donum perennis gratiæ,
Fraudis novæ ne casibus
Nos error atterat vetus.

5 Lucem fides adaugeat,
Sic luminis jubar ferat,
Hæc vana cuncta proterat,
Hanc falsa nulla comprimant.
Præsta, Pater piissime, etc.

XXXII.

40 *Hymnus de opere diei tertiæ.*
(Ex Libr. vet.)

Telluris ingens conditor,
Mundi solum qui eruens,
15 Pulsis aquæ modestiis,
Terram dedisti immobilem :

Ut germen aptum proferens,
5 Fulvis decora floribus,
Fecunda fructu sisteret,
Pastumque gratum redderet.

Mentis perustæ vulnera
Munda viroris gratia,
10 Ut facta fletu diluat
Motusque pravos atterat.

Jussis tuis obtemperet,
5 Nullis malis approximet,
Bonis repleti gaudeat
Et mortis actum nesciat.
Præsta, Pater piissime, etc.

40 *Ejusdem hymni alia lectio.*
(Ex Brev. Rom.)

Telluris alme conditor,

Mundi solum qui separans,
Pulsis aquæ molestiis,
15 Terram dedisti immobilem :
Ut germen aptum proferens, 5
Fulvis decora floribus,
Fecunda fructu sisteret,
Pastumque gratum redderet.

Mentis perustæ vulnera,
Mundæ virore gratiæ, 10
Ut facta fletu diluat
Motusque pravos atterat,

Jussis tuis obtemperet :
5 Nullis malis approximet :
Bonis repleti gaudeat 15
Et mortis ictum nesciat.
Præsta, Pater piissime, etc.

XXXIII.

Hymnus de opere diei quartæ.

15 Cœli Deus sanctissime,
Qui lucidum centrum poli
Candore pingis igneo
Augens decoro lumine.

Quarto die qui flammeam 5
Solis rotam constituens,
Lunæ ministrans ordinem,
Vagos recursus siderum.

Ut noctibus vel lumini, 10
Diremptionis terminum,
Primordiis et mensium

5 Signum dares notissimum.
Illumina cor hominum,
Absterge sordes mentium,
Resolve culpæ vinculum, 15
Everte moles criminum.

10 Cœli Deus sanctissime
Qui lucidas poli plagas
Candore pingis igneo
Augens decoro lumine. 20

15 Quarto die qui flammeam
Dum solis accendis rotam,
Lunæ ministras ordinem
Vagosque cursus siderum.

Ut noctibus vel lumini, 25
Diremptionis terminum,
Primordiis et mensium
Signum dares notissimum.

A XXXII. — Vesperarum carmen fera tertia. — 2. Lud. : Al., *detegens*. — 3. Hil., Wimpf., Beb., *atque*. — 6. Aug., *fultus*. — 7. Hv., Lud., *fructum*. — 8. Cass. : Al., *partumque*. — 10. Fr. Bed., Lud., Cass. : *viroris gratia*; Aug., Hv., Sl., *viroris gratia*; Hl., Mgd., Hl., Wimpf., Fabr., *vigoris gratia*; Clichtov. : Al., *vigore gratiæ*. Placuit nobis scriptio secundo loco posita, nam reliquis quoque, quæ alias inter sese dissentiant, commendatur. — 16. Hl., Mgd., *actus*; Lud., Fabr., *ictum*.

B XXXIII. — Legunt hymnum feria quarta ad Vesperas. — 4. Hil., *decore*. — 7. Cass., *lunæ ministras ordini*. « Ita potius legendum videtur, quam ut habent nonnulla exemplaria *lunæ ministrans ordinem*. » Idem Clichtov., « minus apte et congruenter » a quibusdam legi testatur. Sed præter Fabricum atque Ludicum nullum reperi librum qui præberet illud *ministras*, nec video cur sit minus aptum et congruens : imo optime quadrat ad præcedentia *augens, constituens*. Libros in voce *ordinem (ordine, ordini)* dissentire levioris momenti est. — 10. Aug., *directionis*. In permultis, *diremptionis*. — 12. Multi, *daret*. — 13., Fab., Lud. in margine, *omnium*.

Expelle noctem cordium,
Absterge sordes mentium,
Resolve culpæ vinculum,
Everte moles criminum.
Præsta, Pater piissime, etc.

XXXIV.

Hymnus de opere diei quintæ.

(Ex Libr. vet.)

Magnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim levas in aera.
Dimersa lymphis imprimens,
Subvecta cœlis irrogans
Ut stirpe una prodita
Diversa rapiant loca.
Largire cunctis servulis,
Quos mundat unda sanguinis,
Nescire lapsus criminum
Nec ferre mortis tædium.
Ut culpa nullum deprimat,
Nullum levet jactantia,
Elisa mens ne concidat,
Elata mens ne corruat.
Præsta, Pater piissime, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Magnæ Deus potentiæ,
Qui fertili natos aqua
Partim relinquis gurgiti,
Partim levas in aera.
Demersa lymphis imprimens,
Subvecta cœlis erigens:
Ut stirpe ab una prodita
Diversa repleant loca.
Largire cunctis servulis,
Quos mundat unda sanguinis
Nescire lapsus criminum
Nec ferre mortis tædium,
Ut culpa nullum deprimat,
Nullum efferat jactantia:
Elisa mens ne concidat,

XXXIV. — Adhibetur carmen in Vesperis feriæ A
quintæ. — 5. Wimpf., Mgd., *diversa*; Fabr., Lud.,
Thom., *demersa*. — 6. Cass., Clichtov., aliique,
irrigans; Hil., Wimpf. *perperam, collo irrogans*.
— 10. Kehrein.: « *unda sanguinis fur unda et
sanguis*. Unter letzterem ist der Kreuzestod des
Heilandes zu verstehen; unter ersterem konnte
man die Taufe verstehen; besser wird man es je-
doch ebenfalls auf den Kreuzestod beziehen und
zwar auf die Seitenwunde des Erlösers, wie in
dem Hymnus des Fortunatus. »

XXXV. — Exhibent libri hymnum feria sexta ad
Vesperas. — 6. Lud., *dicto*.

XXXVI. — Reperit Thomasius hunc hymnum in
cad. Vat. 82, Ambrosii nomine insignitum; neque
dubitat Gallandus Bibl. Patr. VII, p. 772, quin
hymni: *Optatus votis omnium, Jesu nostra redemptio,
Jam Christus astra ascenderit, vere a D. Ambro-
sio sint confecta*. Quem primo posuimus loco, ra-
rissimus est in libris liturgicis: in nostris legitur B
apud Ellingerum et in vetusto Carthusianorum
Brev. — 4. Ephes. iv, 8: *Ascendens Christus in
altum*, etc. — 5. Fortasse legendum, *scandens*. —
6. Thom., Ct. omittunt ad. — 11. Ct., *præsentans*.
— 13. Act. 1, 9: *Elevatus est et nubes suscepit il-
lum*. — 14. Ell., *fecitque*. — 16. Thom., *protoplasti
clausurant*. — 20. Ell., *sedi paternæ*. — 22. Ct., *ju-
dici*. — 24. Ct., *regna*. Simili ratione celebrat As-
censionem Domini Arator *Hist. Ap.* 1, 36 sqq.:

Elata mens ne corruat.
30 Præsta, Pater piissime, etc.

XXXV.

Hymnus de opere diei sextæ.

(Ex Libr. vet.)

Plasmator hominis Deus,
Qui cuncta solus ordinans
Humum jubes producere
Reptantis et feræ genus.
Qui magna rerum corpora,
Dictu jubentis vivida,
5 Ut serviant per ordinem
Subdens dedisti homini.
Repelle a servis tuis
Quidquid per immunditiam
10 Aut moribus se suggerit
Aut actibus se interserit.
Da gaudiorum præmia,
Da gratiarum munera;
Dissolve litis vincula,
Astringe pacis fœdera.
15 Præsta, Pater piissime, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Hominis superne conditor,
Qui cuncta solus ordinans
Humum jubes producere
Reptantis et feræ genus.
Et magna rerum corpora,
Dictu jubentis vivida,
5 Per temporum certas vices
Obtemperare servulis.
Repelle quod cupidinis
Ciente vi nos impetit,
Aut moribus se suggerit
10 Aut actibus se interserit.
Da gaudiorum præmia,
Da gratiarum munera;
Dissolve litis vincula,
Astringe pacis fœdera.
15 Præsta, Pater piissime, etc.

XXXVI.

Hymnus de Ascensione Domini.

Optatus votis omnium
Sacratu illuxit dies
Quo Christus, mundi spes, Deus,
Conscendit cœlos arduos.
Ascendens in altum Dominus, 5
Propriam ad sedem remeans,
Gavisa sunt cœli regna
Reditu Unigeniti.
5 Magni triumphum prælii,
Mundi perempto principe, 10
Patris præsentat vultibus
Victricis carnis gloriam.
Est elevatus nubibus
10 Et, spem fecit credentibus,
Aperiens paradysum, 15
Quem protoplastus clauserat.
O grande cunctis gaudium!
Quod partus nostræ Virginis.
15 Post sputa, flagra, post crucem,
Paternæ sedi jungitur. 20
Agamus ergo gratias
Nostræ salutis vindici,
Nostrum quod corpus vexerit
Sublimem ad cœli regiam.
Sit nobis cum cœlestibus 25
Commune manens gaudium,
Illis quod se præsentavit,
Nobis quod se non abstulit.
5 Nunc provocatis actibus
Christum exspectare nos decet; 30
Vitaque tali vivere,
Quæ possit cœlos scandere.
[Gloria tibi, Domine,
10 Qui scandis super sidera,
Cum Patre et sancto Spiritu 35
In sempiterna sæcula. Amen.]

XXXVII.

Hymnus de Ascensione Domini.

(Ex Libr. vet.)

Jesu, nostra redemptio,

—resultant

Cœlestes in laude chori, cum rector Olympi
Evehit excelsis, quidquid suscepit ab imis,
Ingrediensque polum carnis comitante tropæo,
Exuvias atris raptas de fauce profundi
Lucis in arce locat terrenosque erigit artus.

—31, 32. Aug. Serm. de Asc. 2: « Ascendamus cum
Christo corde; cum dies ejus promissus advenerit,
sequemur et corpore. Scire tamen debemus quia
cum Chr. non ascendit superbia, non avaritia, non
luxuria, nullum vitium nostrum ascendit cum medico
nostro. »

XXXVII. — In plurimis Ecclesiis, suavissimus
hymnus ornat Completorium in Ascensione Domini
(Fr. ad Vesperas). Ut nunc est, magna cum solem-
nitate in Vesperis atque Laudibus intonatur. Ga-
vant. Theol. S. R. III, p. 474: « In eisdem Vesperis
(Ascensionis) ad principium hymni, *Salutis humanæ
sator*, debet celebrans seu officiator jungere, exten-
dere et elevare manus, ac caput inclinare versus
altare et, ut ex Cæremoniali Episc. lib. II monet
Baudry, par ratio est de hymno in Laudibus di-
cendo. » — 3. Fabr., *curator*. — 4. Ell., *in fine
homoque temporum*. — 6. Lips., *ferens*. — 10. Fab.,
redimis. — 12. Ell., *ad dexteram patris sedes*;
Corn., *resides*. — 16. Ps. xvi, 15: *Ego satiabor
cum apparuerit gloria tua*. — 17-20. Om. Hl., Msb.
— 17. Ell., *sis quæso*. — 18. Clicht.: Al., *futu-
rum*; Ell., *es qui*. — 19. Cor., *nostra in te sit*. —
20. Ell., *in cuncta semper sæcula*.

Amor et desiderium,
Deus creator omnium,
Homo in fine temporum.

Quæ te vicit clementia
Ut ferres nostra crimina,
Crudelem mortem patiens
Ut nos a morte tolleres.

Inferni claustra penetrans,
Tuos captivos redimens,
Victor triumpho nobili
Ad dextram Patris residens.

Ipsa te cogat pietas,
Ut mala nostra superes
Parcendo et voti compotes
Nos tuo vultu saties.

Tu esto nostrum gaudium,
Qui es futurus præmium,
Sit nostra in te gloria
Per cuncta semper sæcula.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

Salutis humanæ sator,
Jesu, voluptas cordium,
Orbis redempti conditor
Et casta lux amantium.

Qua victus es clementia,
Ut nostra ferres crimina,
Mortem subires innocens
A morte nos ut tolleres.

Perrumpis infernum chaos
Vinctis catenas detrahis :
Victor triumpho nobili
Ad dexteram Patris sedes.

Te cogat indulgentia
Ut damna nostra sarcias,
Tuique vultus compotes
Dites beato lumine.

Tu dux ad astra et semita,
Sis meta nostris cordibus,
Sis lacrymarum gaudium,
Sis dulce vitæ præmium.

XXXVIII.

Hymnus de die Pentecostes.
(Ex Libr. vet.)

5 Jam Christus astra ascenderat,
Regressus unde venerat,
Promissum Patris munere
Sanctum daturus Spiritum.

10 Solemnis urgebat dies,
Quo mystico septemplici
Orbis volutus septies
Signat beata tempora.

15 Dum hora cunctis tertia
Repente mundus intonat,
Orantibus apostolis
Deum venisse nuntiat.

20 De Patris ergo lumine
Decorus ignis advenit.
Qui fida Christi pectora
Calore verbi compleat.

Impleta gaudent viscera,
Afflata sancto Spiritu,
Voces diversas intonant,
Fantur Dei magalia.

5 Ex omni gente cogniti,
Græcis, Latinis, Barbaris,
Cunctisque admirantibus
Linguis loquuntur omnium.

10 Judæa tunc incredula,
Vesana torvo spiritu,
Ructare musti crapulam
Alumnos Christi concrepat.

15 Sed signis et virtutibus
Occurrit et docet Petrus,
Falsa profari perfidos
Joelis testimonio.

[Sic, Christe, nunc Paraclitus
35 Per te pius nos visitet,
Novansque terræ faciem
Culpis solutos recreet.]

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

Jam Christus astra ascenderat,

Reversus unde venerat,
Patris fruendum munere
Sanctum daturus Spiritum.

5 Solemnis urgebat dies
Quo mystico septemplici
Orbis volutus septies
Signat beata tempora.

10 Cum lucis hora tertia
Repente mundus intonat,
Apostolis orantibus
Deum venire nuntiat.

15 De Patris ergo lumine
Decorus ignis almus est,
Qui fida Christi pectora
Calore verbi compleat.

20 Impleta gaudent viscera,
Afflata sancto Spiritu,
Vocesque diversas sonant
Fantur Dei magnalia.

25 Notique cunctis gentibus,
Græcis, Latinis, Barbaris,
Simulque demirantibus,
Linguis loquuntur omnium.

30 Judæa tunc incredula,
Vesana torvo spiritu,
Madere musto sobrios
Christi fideles increpat.

35 Sed editis miraculis
Occurrit et docet Petrus,
Falsum profari perfidos
Joelle teste comprobans.

Deo Patri sit gloria, etc.

XXXIX.

Hymnus matutinus.

5 Deus, qui cæli lumen es
Satorque lucis, qui polum,
Paterno fultum brachio,
Præclara pandis dextera.

Aurora stellas jam tegit
Rubrum sustollens gurgitem ;
Humectis namque flatibus
Terram baptizans roribus.

XXXVIII. — Hymnus in perpaucis breviariis vetustioribus legitur, ex lege Brev. Romani Matutino die festivo Pentecostes ascriptus. — 3. Pd., *promisso Patris munere*; Hil., Ct., Fabr., Wimpf., *Promissa P. munera*. — 5. W. 1, Cs., *urgebat*. — 6. Beb., *mystice*, Cass. : • Hujus loci obscuritas optime tolli videtur, si septemplici, quod natura adjectivum est, pro substantivo intelligas hoc sensu : urgebat jam solemnus dies, quo orbis cæli volutus ac circumactus septies septemplici s. septenario mystico significat beata tempora, i. e. futuram quietem typo jubilæi, qui constabat septenario annorum septies, decursu adumbratam. (Cf. 7, 13.) — 7. Beb., *orbe soluto*. — 9. Cass. : Al., *tum*; W. 1, Thom., Cs., *cum*. — 11. W. 1, Beb., Ef., Fabr., Thom., Cs., *ap. orantibus*. — 12. Thom., W. 1, Cs., *nuntians*. Fab., Ell., *venisse nuntiat Deum*. — 14. Beb., *decorans*; W. 1, Fr., Hil., Cs., Ct., *ignis almus est*. Wimpf., Fab., Pd., *Ignis missus est*. Sed cum poetæ Christiani ad sacræ Scripturæ eloquia sese accommodare soleant, id vero simile est, nostrum sequi vestigia B. Lucæ Act. 11 : *Factus est repente de cælo sonus tanquam spiritus advenientis et replevit totam domum*. — 16. Deo., Ct., Pd., *complerit*. — 18. Alii *afflato S. Spiritu*, vel *afflato S. Spiritu*; W. 1, Cs., *sancto lumine*. — 19. W. 1, Thom., Cs., *diversæ consonant*; Fab., *voces disertæ intonant*. — 20. Act. 11, 41 : *Audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei*. — 21. W. 1, Cs., *ex omni gente*

A cogitur; Fabr., *tum gente ab omni cogniti*. — 22. W. 1, Ct., Cs., *Græcus, Latinus, Barbarus*. — 24. Al., *omnibus*. — 26. W. 1, Cs., *vesana turba*; Vat. 82, *vesano turbas sp.*; Beb. v. *tacta sp.*; Cass. : Al., *ves. torva spiritu*. Spiritus vesanus, a diabolo profectus, opponitur Spiritui sancto. — 27. Ct., *crapula*; Act. 11, 13 : *musto pleni sunt isti*. — 29-32. Hunc versiculum Hymnarius Groningensis perperam annexit ad hymnum, *Beata nobis gaudia*. — 29. Fabr., Ell., *signis sed*. — 31. Hil., Wimpf., Fabr., *falsos probavit*. — 32. W. 1, Thom., Cs., *Joelle teste comprobans*. Cf. Act. 11, 16. — 32-36. Invenies apud Thom., Beb., Cl. — 33. Thom., *hic*; al., *hinc*.

XXXIX. — Ex cod. O. primus evulgavit hymnum 1 Grimmius, itemque carmina *Deus qui clare lumine*; *Meridie orandum est*; *Tempus noctis surgentibus* (apud nos 40, 48). Et recte quidem vir summus, donec aliud doceatur, hos hymnos nunc primum a se prolatos existimabit, quos, nisi me omnia fallunt, ad hoc usque tempus nemo unquam in ullo libro investigaverit. — Cæterum subnascitur mihi suspicio, carmen conflatum esse ex duobus, quorum alterum incipiat a stropha : *Pater qui cælos continet*. Nam præcedens continet doxologiam, in quam hymnos desinere poetis semper cordi erat : itaque apte v. 21-24 concluditur hymnus prior. Deinde usque ad finem Orationem Dominicam, ad carminis leges revocatam, a poeta decantari facile apparet.

Currus jam poscit phosphorus
Radiis rotisque flammeis
Quod cœli scandens verticem
Profectus moram nesciens.
Jam noctis umbra linquitur,
Polum caligo deserit,
Typusque Christi Lucifer
Diem sopitum suscitans.
Dies dierum hagiis es
Lucisque lumen ipse es,
Unum potens per omnia,
Potens in unum Trinitas.
Te nunc, Salvator, quæsumus
Tibique genu flectimus,
Patrem cum sancto Spiritu
Totis rogamus vocibus.
Pater, qui cœlos contines,
Cantemus nunc nomen tuum,
Adveniat regnum tuum
Fiatque voluntas tua.
Hæc, inquam, voluntas tua
Nobis agenda traditur,
Simus fideles spiritu,
Casto manentes corpore.
Panem nostrum quotidie
De te edendum tribue;
Remitte nobis debita
Ut nos nostris remittimus.
Tentatione subdola
Induci nos ne siveris,
Sed puro corde supplices
Tu nos a malo libera.

XL.

Hymnus matutinus.

Tempus noctis surgentibus
Laudes Deo dicentibus
Christo Jesuque Domino
In Trinitatis gloria.
Chorus sanctorum psallimus,
Cervices nostras flectimus,
Genua prosternimus
Peccata confitentibus
Oremus Deo jugiter,
Vincamus in bono malum,
Cum fructu poenitentiae
Votum perenne reddere.
Christum rogemus et Patrem
Sanctum Patrisque Spiritum
Ut det nobis auxilium,
Vincamus hostem invidum.

XLI.

Hymnus matutinus.

Diei luce reddita,
Primis post somnum vocibus
Dei canamus gloriam,
Christi favente gratia.
Per quem Creator omnium
Diem noctemque condidit,

Æterna lege sanciens,
10 Ut semper succedant sibi.
Tu vera lux fidelium,
Quem lex vetera non tenet,
Noctem nec ortu succedens
15 Æterno fulgens lumine.
Christe, precamur annue,
Orantibus servis tuis
Iniquitas hæc sæculi
Ne nostram captivet fidem.
20 Non cogitemus impie,
Invideamus nemini,
Læsi ne reddamus vicem,
Vincamus in bono malum.
Absit nostris ex cordibus
25 Ira, dolus, superbia,
Absistat avaritia,
Malorum radix omnium.
Vinum mentem non occupet
Ebrietate perpeti,
30 Sed nostro sensui competens
Tuum bibamus poculum.
Conservet pacis fœdera
Non simulata charitas,
Sed illibata castitas
Credulitate perpeti.
35 Addendis non sit prædiis
Malesuada semper fames,
Si affluant divitiæ,
Prophetæ nos psalmus regat.
Præsta, Pater ingenite,
40 Totum ducamus jugiter
Christo placentes hunc diem
Sancto repleti Spiritu.

XLII.

Hymnus matutinus.

Deus æterni luminis
5 Candor inenarrabilis,
Venturus diei iudex
Qui mentis occulta vides;
Tu regnum cœlorum tenes,
Et totus in Verbo tu es,
10 Per Filium cuncta regis,
Sancto Spiritui fons es.
Trinum nomen alta vides
Unum per omnia potens,
Mirumque per signum crucis
15 Tu rector immensæ lucis.
Tu mundi constitutor es.
Tu in septimo throno sedes,
Iudex ex alto humilis
Venisti pati pro nobis.
Tu Sabaoth omnipotens,
Osanna summi culminis,
Tibi laus est mirabilis,
Tu es prima anastasis.
5 Tu fidei adiutor es
Et humiles tu respicis,

Tibi alta sedes thronus,
Tibi divinus est honor.
Christo æternoque Domino 25
Patri cum sancto Spiritu
Vitæ solvamus munera
A sæculis in sæcula.

XLIII.

Hymnus matutinus.

Jam lucis splendor rutilat
Noctis fugatis tenebris,
Reddamus laudes Domino,
Qui manet ante sæcula. 5
20 Pellamus omne noxium,
Poscamus omne prosperum,
Defendat suos famulos
Virtus æterna jugiter.
Ut ore ei consono 10
Et corde devotissimo
Possimus omni tempore
Laudes referre debitas

XLIV.

Hymnus ad Primam.

Christe, cœlorum conditor,
Deus dominator omnium,
Placabilis nos aspice
Precantes tuos famulos.
35 Hora prima psallimus,
Laudes Deo referimus,
Qui cæcam noctem vicimus
Christum regem requirimus.
Deo Patri sit gloria,
40 Ejusque soli Filio,
Cum Spiritu Paraclito 10
Et nunc et in perpetuum.
[Gloria tibi Pater,
Gloria Unigenito,
Una cum sancto Spiritu 15
In sempiterna sæcula. Amen.]

XLV.

Hymnus ad Tertiam.

Jam surgit hora tertia
Et nos intenti currimus,
Psallendi opus implemus,
Christum laudemus Dominum.
10 Hora quoque jam tertia 5
Christus cruce suspensus est,
Voluntatem Patris implevit,
Mundi peccatum abstulit.
Conscendit sedem propriam,
15 Sedet ad Patris dexteram, 10
Collaudant throni Dominum
Quem perfidi negaverant.
Nos Christum Deum colimus,
Judicemque speramus,
Quem prophetæ cecinerunt, 15
Apostoli secuti sunt.
Egressus hora tertia,

XL. — Habet solus Cod. O.

XLI. — Repetitur in Cod. O. et in Hymnario
Thomasii diei sabbati. — 4. Thom., *fatentes gra-*
tiam. — 10. Thom., *æterna.* — 11. Thom., *nec or-*
tus occidens. — 24. I Tim. vi, 10: *Radix omnium*
malorum est cupiditas.

XLII. — Thom. Hymn. et Cod. O. — Al. II in-
scribit: *Hymnus quinta feria dicendus.* — 8. O.,
sancti Spiritus. — 9. Al. 11, *potens*; O., *alta fides.*
— 14. O., *tu septimo.* — 17. Al. 11 pro *omnipotens*
legit homini. — 18. Thom., *Tu Hosianna.* — 20.

O., *Tu rex primus anastasis,* sed pertinent verba
ad Apoc. xx, 5, 6. — 21 Thom., *auditor.* — 23.
O., *alta sedis thronus.* — 24. O., *tibique.* — 25.
Thom., *Deo.*

XLIII. — Ex Thomasii Hymnario.

XLIV. — Ex Thomasii Hymn. Al. 11 inscribit:
Hymnus ad Tertiam. Vocem *conditor* v. 1 om. Vat.
82.

XLV. — Habet Thomasii Hymnarium ex Brev.
Mozarabum, sed plurimis locis vitiosum.

Sanctus pater familias
Per singulos denarios
Conduxit operarios.

In tua, Christe, vinea
Quam præmio jam cernimus,
Sequimur opus mysticum
Propter promissum optimum.

Ecce processit hora
In qua sanctus Spiritus
Apostolorum vascula
De verbo fecit ebria.

Infunde sensus! Domine,
Ut te canamus laudibus,
Christe, Redemptor omnium,
Sanctifica nostrum chorum.

XLVI.

*Hymnus ad Tertiam, de Passione
Domini.*

Dei fide, qua vivimus,
Spe perenni, qua credimus,
Per charitatis gratiam
Christo canamus gloriam.

Qui ductus hora tertia
Ad passionis hostiam
Crucis ferens suspendia
Ovem reduxit perditam.

Precemur ergo subditi,
Redemptione liberi,
Ut eruat a sæculo
Quos solvit a chirographo.

Gloria tibi, Trinitas,
Æqualis una Deitas,
Et ante omne sæculum.
Et nunc et in perpetuum.

XLVII.

Hymnus ad Sextam

Jam cursus horæ sextæ
Rotat diei tempora,
Nos admonet per omnia
Laudes referre debitas.

Nunc Petrus orans genibus
Fidem futuram prospicit,
Nunc viva Christus semina
Instat fluentia tradere.

Hoc solis ævo mystice
Tres patriarcha hospitatur,
Carnis figuræ nuntios
Sub Trinitatis numine.

20 Perfecta summi calculi,
Et prima constat partibus,
Quæ data sese perficit,
Tenetque mundi fabricam.

Hæc nempe, Christe, condita
Manent tua potentia,
25 Cujus potestas gloriæ
Per cuncta regnat sæcula. Amen. 20

XLVIII.

Hymnus ad cœnam.

30 Meridie orandum est,
Christus deprecandus est,
Ut jubeat nos edere
De suo sancto corpore.

Ut ille sit laudabilis
In universo populo,
Ipse cœlorum Dominus
Qui sedet in altissimis.

Det nobis auxilium
Per angelos mirabiles
Qui semper nos custodiant
In omni vita sæculi.

XLIX.

Hymnus post cibos resumptos.

5 Cibis resumptis congruis,
Cœnæ peractis usibus,
10 Ad te, Redemptor inclyte,
Laudes venimus promere.

Occurre nobis ocius,
Tollens cibi gravedinem,
Corpus parandum ad precem,
Confessionis dans fidem.

Ut quidquid ore promimus
Tuis sacris in laudibus,
Nobis coronam conferens,
Soli Deo dans gloriam.

Præsta, Pater piissime, etc.

L.

Hymnus ad Nonam.

5 Convexa solis orbita,
Novem voluta circulis,
Horæ peracto tramite
Ter conficit ternario.

10 Hoc passionis tempore
Complevit auctor omnium,
Nunc ad laborem vineæ
Misit vocatos servulos.

Hac Petrus hora mystice
Claudi resolvit vincula,
15 Nunc visionem cogitat,
Terno recurso terminat.

Hymni canamus gloriam
Cum voce, puris mentibus,
Deo creanti prospera
15 Per acta justis sæcula.

LI.

Hymnus ad Nonam.

Ternis ter horis numerus
Sacræ fidei panditur,
Nunc Trinitatis nomine
Munus precamur veniæ.

Latronis en confessio
Christi meretur gratiam,
5 Laus nostra vel devotio
Meretur indulgentiam.

10 Mors per crucem nunc interit,
Et post tenebras lux redit:
Horror dehiscat criminum,
Splendor nitescat mentium.

Gloria tibi, Trinitas,
Æqualis una Deitas,
15 Et ante omne sæculum,
Et nunc et in perpetuum.

LII.

Hymnus ad Vesperas.

5 Deus, qui claro lumine
Diem fecisti, Domine,
Tuam rogamus gloriam,
Dum pronus solvitur dies.

Jam sol, urgente vespere,
5 Occasum suum graditur,
10 Mundum concludens tenebris,
Suum observans limitem.

Sed tunc, excelsæ Domine,
10 Precantes tuos famulos,
Labore fessos diei
Quietos nox suscipiat.

Ut non fuscatis mentibus
Dies abscedat sæculi,
15 Sed tua tecti gratia
Cernamus lucem prosperam.

LIII.

Hymnus in Adventu Domini.

(Ex Lib. vet.)

Conditor alme siderum,

XLVI. — Legitur apud Cassandrum Thomasium A more factum esse vides, in plurimis locis aptissime referri posse ad tempus sacrum Nativitati præcedens. Est sane in omnibus libris, quos vidi, positus Hymnus in Adventu ad Vesperas. — 2. Kehr., *æternæ*. Addit: « Ich möchte lieber *æterna* lesen. » Ego vero cognoscere velim, unde perversa scriptura fluxerit. Ne apud Fabricium quidem exstat, quem Kehr. in hoc carmine sequitur. — 5 8. Cod. W. I, Cs.:

Qui condolens hominibus,
Mortis subvectis legibus,
Factus homo, restituit
Vitam in tuo sanguine.

XLVII. — Ex Thomasii Hymnario. 5. 6. Act. x, 9 seqq.

XLVIII. — Reperitur in uno cod. O.

XLIX. — Thom. Hymn. : Brev. Mozarabum in Officio ante Completorium in Quadragesima.

L. — Thomasius in Hymnario. — 11, 12. Cf. Act. x, 19 sq.

LI. — Ex Thomasii Hymnario.

LII. — Debemus carmen cod. O. — 9. Cod. O., vitiose, *Sed tu, exc. Domine*. Grimmius commendat legere, *Sed fac, exc. Domine*. Si quid video, scriptura codicis unice vera est *tunc*, quod cum voce *tu* sæpissime confundi non est quod prolixo doceamus.

LIII. — Minime spectat, opinor, carmen proprie ad Adventum Domini, sed est Vesperarum (Cf. ad v. 24). Id tamen largimur quod ab Ecclesia antiquo

8. H., M., *regis*. — 9. Cass., Corn., *urgente*. Ut quibusdam placet, ante oculos erat poetæ locus Zachar. xiv, 7: Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies neque nox et in tempore vesperi erat lux Cllicht. : « Dicitur venisse Christus cum propinquaret mundi vespera. Nam expletis jam quinque mundi ætatibus, in sexta ejus venit ætate, quæ ad finem usque sæculi porrigetur. » Ipsi Patribus disputatio de mundo senectutis molestiis laborante est usita-

Qui condolens hominibus,
Mortis subvectis legibus,
Factus homo, restituit
Vitam in tuo sanguine.

Æterna lux credentium,
Christe, redemptor omnium,
Exaudi preces supplicum.

Qui condolens interitu
Mortis perire sæculum,
Salvasti mundum languidum
Donans reis remedium.

Vergente mundi vespere,
Uti sponsus de thalamo,
Egressus honestissima
Virginis matris clausula.

Cujus forti potentia
Genu curvantur omnia,
Cœlestia, terrestria
Fatentur nutu subdita.

[Occasum sol custodiens
Luna pallorem retinens,
Candor in astris relucens
Certos observat limites.

Te deprecamur, Hagie,
Venture iudex sæculi,
Conserva nos in tempore
Hostis a telo perfidi.

Laus, honor, virtus, gloria, etc.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Creator alme siderum,
Æterna lux credentium,
Jesu, Redemptor omnium,
Intende votis supplicum.

tissima; unum audias Ambrosium de Bono mort., A
c. 10: « Senescens creatura robor juventutis
suæ velut jam marcescente virium suarum vigore
deponit. » Eodem sensu Noster mundum *languidum*
appellat. — 10. Ps. xvii, 6. — 11. M., *beatissimæ*. —
12. Gron., *matris Virginis*. Kehr.: « Das
hier in etwas ungewöhlicher Bedeutung stehende
Wort clausula ist mit dem claustrum pudoris emes
andern Hymnus (hymn. 4, 12, tom. præced.) gleich-
bedeutend und steht für utero. » Recte si vox
in puri sermonis trutina examinatur, apud inferioris
Latinitatis scriptores clausula idem significat
atque cella, area septo clausa; cf. Du Cange s. v.
Clausura. — 13-16. Phil. II, 10: *Ut in nomine Jesu*
omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infer-
norum. Cod. W. I et Cs. ad hunc locum propius
accedunt, legentes *cœlestium, terrestrium necnon et*
infernalium. — 14. Cass.: Al., *curvantes*; Lud.,
flectuntur; in nonnullis, *genua*. W. I. *genua flectuntur*
omnium. — 16. Fr., Aug., Gron., Lips., Pd., *nutu* B
fatentur. — 17-20. Rejecit Brev. Rom. versum ne-
que injuria. Ne illud commemorem, parum eum
cohærere cum reliquis carminis partibus in quibus-
dam libris etiam abest. Ita explicat verba Loss.:
« Corporum cœlestium certus et perpetuus motus
de duobus admonet Ecclesiam. Primum de omni-
potentia et sapientia Dei, secundo de æterno fœdere
quo Deus per Filium humanum genus sibi copu-
lavit. Jerem. xxxiii, 20: *Fœdus meum cum ipsis*
inviolabile erit sicut cœlum est sempiternum. » —
19. Beb., *renitens*. — 20. Cass., *observavit*. —
21. Miramur Kehr. hæc monentem: « Agie könnte
man, freilich sprachwidrig, für age fassen, besser
wird man es jedoch für das griechische *αγίος* hal-
ten. » 22. Aug., *venturi*. — 23, 24. Cass.: In libro
S. Benedicti ita legitur: *Conserva nos in tempore*
noctis a telo perfidi, quorum verborum sententia
manifesta est. Quanquam reliqui fere omnes exhibent
hostis, ego quoque illam scripturam genuinam
putaverim. W. I. Cs., *quo diu simus advenæ*. — 24.
D. 2 vitiose, *a telo procidi*.

LIV. — In adventu ad Laudes, fere ubique. Id
velim in hoc carmine ne prætermittas, poetam opti-

Qui, dæmonis ne fraudibus
Periret orbis, impetu
Amoris actus, languidi

5 Mundi medela factus es.

Commune qui mundi nefas
Ut expiaries, ad crucem
E virginis sacrario
Intacta prodis victima.

10 Cujus potestas gloriæ
Nomenque cum primum sonat,
Et cœlites et inferi
Tremante curvantur genu.

15 Te deprecamur ultimæ
Magnum diei judicem,
Arinis supernæ gratiæ
Defende nos ab hostibus.

Virtus, honor, laus, gloria, etc.

LIV.

Hymnus de Adventu Domini.

(Ex Libr. vet.)

Vox clara ecce intonat,
Obscura quæque increpat:
Pellantur eminus somnia
Ab æthere Christus promicat.

Mens jam resurgat torpida
Quæ sorde exstat saucia,
Sidus refulget jam novum
Ut tollat omne noxium.

E sursum Agnus mittitur
Laxare omnis debitum;

5 Omnes pro indulgentia
Vocem demus cum lacrymis.

Secundo ut cum fulserit
Mundumque horror cinxerit
Non pro reatu puniat,

10 Sed pius nos tunc protegat. 15

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

En clara vox redarguit
Obscura quæque personans,
Procul fugentur somnia
Ab alto Jesus promicat.

Mens jam resurgat torpida, 5

Non amplius jacens humi:
Sidus refulget jam novum
Ut tollat omne noxium.

En Agnus ad nos mittitur
Laxare gratis debitum:

Omnes simul cum lacrymis
Precemur indulgentiam.

Ut cum secundo fulserit
Metuque mundum cinxerit

15 Non pro reatu puniat, 15

Sed nos pius tunc protegat.

5 Virtus, honor, laus, gloria, etc.

LV.

Hymnus de Adventu Domini.

(Ex Libr. vet.)

Verbum supernum prodiens,

1 A Patre olim exiens,

me in usum suum convertisse pericopas Scripturæ
sacræ dominicis diebus et festivis in Ecclesia reci-
tatas. Conferas v. 3-6 cum epistola Dom. Adv. 1,
Rom. XIII, 11 sq.: v. 13-16 cum Evangel. Dom.
II (vel in Romana Ecclesia, ut hodie est I), Luc.
xxi, 25 sqq.; initium denique cum illa pericopa,
quæ in Lectionario vetustissimo tribuitur Domin.
IV, Marc. I, 1 sq. — 1. Joannes etiam atque etiam
inculcat pœnitentiam et increpat omnia vitia atque
peccata. — 3. Bd. *procul*. — 4. Cass., Ramb., *ab*
æthere. — 3. E., Msn., *turbida*; Pd., *resurget*. — 9.
Fabr., *desursum*. Male commiscet poeta in sequen-
tibus tropos de Christo usurpatos. — 13. Cass.
Ramb., *ut cum secundo*. — 14. III, *Mundumque*
horrore c. — 16. III, *pios nos tunc*; Cass., Ramb.,
Sed nos pius.

LV. — Hymnus supra positus passim reperitur in
Breviariis vetustioribus vel ad Vesperas vel ad Ma-
tutinum. Nunc ubique in nocturno officio recitatur
tempore Adventus: præterea (cum duobus qui ante-
cedunt) in festivitate Expectationis B. V. Mariæ.
Hil hoc hymno respondendum esse censet hæreti-
cis, qui dicerent Christum venisse, sed non de
Patre. — 2. E., Cass., *prodiens*. — 4. Cf. 50, 9.
— 7. Gron., Beb., *audito quo præconio*; Bd., *audita*
ut præconia. — 11. Cass., *reddes vicem*. — 13. Cass.,
non des ut; alios legisse refert, *non damnis*; Bd.,
Hil., Beb., *arceamur*; Wimpf., *arceamur*. — 16.
Clicht.: « Per cœlibatum perennem futuræ vitæ
petitur status regniq̄ cœlestis perpetua mansio,
quoniam in eo jugis est continentia atque vacatio a
carnali consortio... sunt etiam qui legunt cœli-
tes. Et hi apertiore expriment hujus loci senten-
tiam. Verum qui legeret: Simus perenne cœlibes,
vel cœlites, multo aptius diceret. Nam et lenior est
prolatio et melior orationis structura. » Ut ut
est, librorum auctoritate ut unum stat *cœlibes*, ne-
que alio modo explicandum, quam explicavit Hil.:
« cœlestem vitam ducentes. » Nam ex loco Matth.
xxii, 30: *In resurrectione neque nubent neque nu-
bentur, sed erunt sicut angeli Dei in cœlo*, proficisci
potuit illa loquendi ratio, ut cœlebs pro beatus usur-
paretur.

Qui natus orbi subvenis
Cursu declivi temporis;
Illumina nunc pectora
Tuoque amore concrema
Audito ut præconio
Sint pulsa tandem lubrica.
Judexque cum post aderis
Rimari facta pectoris,
Reddens vicem pro abditis
Justisque regnum pro bonis.
Non demum arctemur malis
Pro qualitate criminis,
Sed cum beatis compotes
Simus perennes cælibes.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

Verbum supernum prodiens,
E Patris æterno sinu,
Qui natus orbi subvenis
Labente cursu temporis;
Illumina nunc pectora
Tuoque amore concrema
Ut cor caduca deserens
Cæli voluptas impleat:
Ut cum tribunal Judicis
Damnabit igni noxios
Et vox amica debitum,
Vocabit ad cælum pios,
Non esca flammæ nigras
Volvamur inter turbines,
Vultu Dei sed compotes,
Cæli fruamur gaudiis.

LVI.

De Nativitate Domini.
(Ex Libr. vet.)

Christe, Redemptor gentium,
De Patre Patris unice,
Solutus ante principium
Natus ineffabiliter.
Tu lumen, tu splendor Patris,
Tu spes perennis omnium,

LVI. — Hymnus in vetustis non nisi raro obvius A (Fr., Aug. et al.), nunc majori cum observantia in Ecclesia colitur. Canitur enim in utrisque Vesperis Nativitatis, diebus infra Octavam ejusdem festis haud impeditis et festo Circumcisionis. Præterea versus tertius, junctus cum alio aliunde desumpto (*Maria mater gratiæ, Dulcis parens clementiæ, Tu nos ab hoste protege, Et hora mortis suscipe*) ac doxologia inservit Officio parvo Mariæ ad Completorium et omnes horas, quæ dicuntur minores. — 1 Fr., Aug., *omnium*. Exstat hymnus senioris ætatis, *Christe Redemptor omnium*, de omnibus sanctis. — 2 Pd., *ex*. — 3 Cass., Ramb. (qui in hoc carmine Cassandri vestigia premit), alique, *et*. *Voculæ et... ut*, cum alias (cf. doct. Unger quondam collegæ Theb. Parad. p. 1, 31), tum in hymnis sæpissime a librariis confunduntur. — 13 Cass.: Al., *hic*. — 15 Clicht.: « Solus advenisse dicitur C. quoniam solus ipse per incarnationem humanam induit naturam. Neque enim Pater incarnatus est neque Spiritus sanctus. » — 19 Aug., *auctoris adveniunt sui*. — 20 Aug., Pd., *laudat exsultans*. — 24 Ps. xcv, 1; xcvi, 1. Similiter Gellertius: « Und Erde, die ihn heute sieht, sing ihm, dem Herrn, ein neues Lied. »

LVII. — Reperi carmen in Cod. W. 1, in Thomasi Hymnario (in Vat. 82 inscriptus: Hymnus sanctæ Mariæ), in vetustis Carthusianorum et Cisterciensium Brev., in Solemnitatibus et Octavis B. Virginis Mariæ ad Matutinum vel ad Vesperas, denique

Intende quas fundunt preces
Tui per orbem famuli.
5 Memento, salutis auctor,
Quod nostri quondam corporis 10
Ex illibata Virgine
Nascendo formam sumpseris.
Sic præsens testatur dies
40 Currens per anni circulum
Quod solus a sede Patris
Mundi salus adveneris.
Hunc cælum, terra, hunc mare,
Hunc omne quod in eis est,
15 Auctorem adventus tui
Laudans exsultet cantico.
Nos quoque qui sancto tuo
Redempti sumus sanguine,
Ob diem natalis tui
Hymnum novum concinimus.

Ejusdem hymni alia lectio.
(Ex Brev. Rom.)

5 Jesu, Redemptor omnium,
Quem lucis ante originem
Patrem paternæ gloriæ
Pater supremus edidit.
Tu lumen et splendor Patris,
10 Tu spes perennis omnium,
Intende quas fundunt preces
Tui per orbem servuli.
Memento, rerum conditor,
Nostri quod olim corporis,
15 Vacrata ab alvo Virginis
Nascendo formam sumpseris.
Testatur hoc præsens dies
Currens per anni circulum
Quod solus e sinu Patris
Mundi salus adveneris,
Hunc astra, tellus, æquora,
Hoc omne quod cælo subest,
Salutis auctorem novæ
Novo salutatur cantico.

5 Et nos beata quos sacri
Rigavit unda sanguinis,

Natalis ob diem tui
Hymni tributum solvimus.
Jesu, tibi sit gloria
Qui natus es de Virgine, etc.

LVII.

De Nativitate Domini.

15 Mysterium Ecclesiæ,
Hymnum Christo referimus,
Quem genuit puerpera,
Verbum Patris in Filio.
Sola in sexu femina, 5
Electa es in sæculo,
Et meruisti Dominum
Sancto portare in utero.
Vates antiqui temporis
Prædixerant quod factum est, 10
Quia Virgo conciperet,
Et pareret Emmanuel.
Mysterium hoc magnum est,
Mariæ quod concessum est, 15
Ut Deum per quem omnia,
Ex se videret prodere.
Vere gratia plena es
5 Et gloriosa permanes,
Quia ex te nobis natus est
Christus per quem facta sunt om-
[nia. 20
Pastores qui audierunt,
10 Gloriam Domino cantarunt,
Cucurrerunt in Bethleem
Natum videre Dominum.
Sic magi ab ortu solis 25
Per stellæ indicium
15 Portantes typum gentium
Primi offerunt munera.
Rogemus ergo populi
Dei Matrem et Virginem 30
Ut ipsa nobis impetret
20 Pacem et indulgentiam.
Gloria tibi, Domine,
Qui natus es de Virgine, etc.

A apud Ellingerum (in Epiphania), sed prorsus mutatum et aliis in multis dissonum. — 4. W., Ct., Cs., *filium*. — 10. W. 1, *prædixerat*. — 11, 12. Isa. vii, 14, *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel*. — 13. Vat. 82 *om. est*. — 14. Thom., *Et Mariæ quod concessum*. — 17. Luc. i, 28, *angelus dixit: Ave, gratia plena*. — 19. Al. *om. nobis*. — 22. W. 1, Ct., Cs., *Deo cantaverunt*. — 23. Luc. ii, 16, *et venerunt festinantes*. — 28. Nota res est magos significare gentium multitudinem ad Dominum convertendam. Minus notum, eos ex veterum opinione non suo nomine, sed tanquam legatos delectos a toto sapientium Orientalium choro illud iter confecisse. Unde Juvencus i, 228 sq.: *Nomen tenere Magorum, Hinc lecti proceres Solymam per longa viarum Deveniunt*. Gaudentius Ep. Brixianus ad Paulum fratrem: *Stellæ obsequentis fulgor magnum declarat Deum, quem legati universarum gentium magi suppliciter adorantes, etc.* — 28. Sequuntur apud Ellingerum duo versiculi, in quibus nullum carminis nostri vestigium:

Et vagienti basia
Fixere Regi parvulo,
Thus, myrrham et auri bractæas
Larga obtulere munera.
Dei parentem Virginem,
Ecclesiæ typum sacræ,
Laudemus, in cujus tener
Quiescit ulnis Jesus.

LVIII.

Hymnus Quadragesimalis.

Jam ter quaternis trahitur
 Horis dies ad vesperum,
 Occasu sol prænuntiat
 Noctis redire tempora.
 Nos ergo signo Domini
 Tutemur claustra pectorum,
 Ne serpens ille callidus
 Intrandis tentet aditum.
 Sed armis pudicitiae
 Mens fulta vigil liberae,
 Sobrietate comite,
 Hostem repellat improbum.
 Sed nec ciborum crapula
 Tandem distendat corpora,
 Ne vi per somnum animam
 Ludificatam polluat.

LIX.

De Passione Domini.

Hymnum dicamus Domino,
 Laudes Deo cum cantico,
 Qui nos crucis patibulo
 Suo redemit sanguine.
 Die decursa ad vesperum
 Qua Christus morti traditur,
 Ad cœnam venit impius
 Qui erat Christi proditor.
 Jesus futura nuntiat
 Cœnantibus discipulis:
 Unus ex discumbentibus
 Ipse me traditurus est.
 Judas mercator pessimus
 Osculo petit Dominum,
 Ille, ut agnus innocens,
 Non negat Judæ osculum.

LVIII.—Wimpf., Sb.: *Dominica tertia et quarta in Quadragesima.* Thom.: Ponitur in Hymnario vetusto monastico; *Sabbato in Quadrag. ad Vesperas.* Non male Torr. « Hic hymnus canitur circa æquinoctium vernum quando dies est æqualis nocti, s. duodecim horarum. » Sane rarissimus est in Breviariis.—1. O., sic.—2. Gron., *dies horis.*—3. O., Wimpf., *prænuntians*; Torr. *pronuntians*; Clicht., Sb., *pronuntiat.*—4. Cass., Thom., Clicht., *venire*; O., *noctem redire temporum.*—5. Cass., Gron., *tutemur*; Sb., *tutamur*; O., *tundimus casta* (Torr. Wimpf., *pectora.*)—6. Gen. III, 1. *Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ.*—7. O., *attendet, attemplet*; Sb., *aditus.*—8. O., *liberis*; Sb., Torr., Wimpf., *libere.*—9. Cass., Thom., *distendet.*—10. Sb., Cass. *Nec vi pers. animas ludificatas*; O., *glorificatam.* Hil.: « Venter mero æstuans de facili spumescit in libidinem, et gravitas somni quæ post crapulam venit facit ut incautiores simus et imbecilliores ad resistendum insidiis diaboli. » Addit B Sb. versum quintum: *Præsta, beata Trinitas, etc.,* depromptum ex hymno *Audi, benigne Conditor.*

LIX.—Habent cod. W. I et Brev. Cs. (A Dominica Passionis usque ad Pascha præter dominicam in Ramis.) Thomasi Hymnarium ex cod. Vat. 82, ex reliquis unus Ellingerus, qui carmen, ut solet, ad carminis leges revocavit itaque funditus mutavit.—5. W. I, Cs., *decurso.*—6. W. I, Cs., *quo.*—13 sq. Multi sunt poetæ Christiani in enarrando et detestando Judæ facinore horrendo, quo ut *mercator pessimus* Dominum suum manibus impiorum tradiderit Neque deest iræ et odio ex tanta pravitate suscepta lamentatio, nec desideratur lenior animi affectus. Sic in vetustis hymnis germanicis et execrantur et miserantur poetæ proditorem.

Denariorum numero
 Christus Judæis traditur
 Innocens et innoxius,
 Quem Judas tradit impius.

20 Præses Pilatus proclamat:
 Nullam culpam invenio;
 Ablutis aqua manibus,
 5 Christum Judæis tradidit.
 25 Fallaces Judæi impii
 Latronem petunt vivere,
 Christum accusant graviter:
 Crucifigatur, reus est.
 10 Tunc Barabbas dimittitur,
 Qui reus mortis fuerat;
 Vita mundi suspenditur,
 Per quam resurgunt mortui.
 [Gloria tibi, Domine.
 15 Gloria Unigenito,
 Una cum sancto Spiritu
 35 In sempiterna sæcula. Amen.]

LX.

Hymnus paschalis.
(Ex. Libr. vet.)

5 Aurora lucis rutilat,
 Cœlum laudibus intonat.
 Mundus exsultans jubilat,
 Gemens infernus ululat,
 Cum rex ille fortissimus,
 Mortis concontractis viribus,
 10 Pede conculcans tartara
 Solvit a pœna miseris.
 Ille qui clausus lapide
 Custoditur sub milite,
 Triumphans pompa nobili
 15 Victor surgit de funere.
 Salutis jam gemitibus

Et inferni doloribus,
 Quia surrexit Dominus
 Resplendens clamat angelus.

20 Tristes erant apostoli
 De nece sui Domini,
 Quem pœna mortis crudeli
 Servi damnarant impii.
 20 *Sermone blando angelus*
 Prædixit mulieribus:
 In Galilæa Dominus
 Videndus est quantocius.
 25 Illæ dum pergunt concite
 Apostolis hoc dicere,
 30 Videntes eum vivere
 Osculantur pedes Domini.
 Quo agnito discipuli,
 In Galilæam prope
 Pergunt, videre faciem
 30 Desideratam Domini.
 Claro paschali gaudio
 Sol mundo nitet radio,
 Cum Christum jam apostoli
 35 Visu cernunt corporeo.
 Ostensa sibi vulnera
 In Christi carne fulgida
 Resurrexisse Dominum
 Voce fatentur publica.
 40 Rex, Christe, clementissime,
 Tu corda nostra posside,
 5 Ut tibi laudes debitas
 Reddamus omni tempore.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

10 Aurora cœlum purpurat,
 Æther resultat laudibus.
 Mundus triumphans jubilat,
 Horrens avernus intremittit.

A Conferas cantionem quæ vocatur *Das Judaslied* (Hoffmann Gesch. d. K. S. 140):

O du armer Judas, was hast tu gethan,
 dass du unsern Herrn also verrathen hast?
 des musst tu in der holte
 immer leiden pein,
 Lucifers geset'le
 musst tu ewig sein.

—29. W. I, Cs., et. — 32. W. I, quem. Cæterum vix est quod moneamus, hymnum supra positum fere totum ex ipsis Scripturæ sacræ dictis esse compositum.

LX.—Passim in breviariis vetustis, sed plerumque mutilus. Nonnulli habent strophas quinque (v. 1-20, ut Sb., Beb. Omittit Hv. v. 29-40. Brev. Romanum ex antiquo more v. 1-16 cantandos decrevit tempore paschali ad Laudes, reliqua de Comuni apostolorum tempore paschali. Pius V divisit hymnum *Teistes erant apostoli* in duas partes, ita ut altera in Laudibus cantari queat cum varietate (Gavanti Thes. S. R. III, p. 555). — I. Beb., *rutilans.* — 8. O., *catena.* — 12. Ell., Fabr., *resurgit f.*; Hv., *surgit a funere.* — 14. Beb., *ac inferni.* — 16. Beb., Hv., *splendens clamabat*; O., *splendens clamat.* Fortasse secundum Scripturam Matth. xxviii, 5, *Respondens autem angelus dixit...*, legendum est *respondens.*—20. O., Hv., *sævi.*—21. Similiter in pervetusto cantico vernaculi sermonis:

Mit seften suezzen worten
 der engel zuo zin sprach:
 lât iuwer vorchit under wegen
 ir lieben frouwen zart,
 Jesus der kuene degen
 der ist erstandem wart.

—22. O., *prædicit.* Matth. xxviii, 7, *Ecce prædixi vobis.*—25. Cass., Thom., Sb., Beb., Fabr.,

Rex ille dum fortissimus
De mortis inferno specu
Patrum senatum liberum
Educit ad vitæ jubar.

Cujus sepulcrum plurimo
Custode signabat lapis,
Victor triumphat et suo
Mortem sepulcro funerat.

Sat funeri, sat lacrymæ,
Sat est datum doloribus:
Surrexit exstinctor necis,
Clamat coruscans angelus.

Tristes erant apostoli
De Christi acerbo funere,
Quem morte crudelissima
Servi necarant impii.

Sermone verax angelus
Mulieribus prædixerat:
Mox ore Christus gaudium
Gregi feret fidelium.

Ad anxios apostolos
Currunt statim dum nuntiæ,
Illæ micantis obvia
Christi tenent vestigia.

Galilææ ad alta montium
Se conferunt apostoli,
Jesuque voti compotes
Almo beantur lumine.

Paschale mundo gaudium
Sol nuntiat formosior,
Cum luce fulgentem nova
Jesum vident apostoli.

In carne Christi vulnera
Micare tanquam sidera
Mirantur et quidquid vident,
Testes fideles prædicant.

Rex Christe, clementissime,

5 Tu corda nostra posside,
Ut lingua grates debitas
Vitæ renatos libera.

LXI.

Hymnus (paschalis) matutinus.

10 (Ex Libr. vet.)

O rex æterne, Domine,
Rerum creator omnium,
Qui eras ante sæcula
Semper cum Patre Filius.

15 Qui mundi in primordio
Adam plasmasti hominem,
Cui tuæ imagini
Vultum dedisti similem.

20 Quem diabolus deceperat
Hostis humani generis,
Cujus tu formam corporis
Assumere dignatus es.

25 Ut hominem redimeres
Quem ante jam plasmaveras,
Et nos Deo conjungeres
Per carnis contubernium.

30 Quem editum ex Virgine
Pavescit omnis anima,
Per quem et nos resurgere
Devota mente credimus.

Qui nobis per baptismata
Donasti indulgentiam,
Qui tenebamur vinculis
Ligati conscientiæ.

35 Qui crucem propter hominem
Suscipere dignatus es,
Dedisti tuum sanguinem
Nostræ salutis pretium.

40 Nam velum templi scissum est
Et omnis terra tremuit:
Tunc multos dormientium

Resuscitasti, Domine.

Tu hostis antiqui vires
Per crucem mortis conteris,
Qua nos signati frontibus
Vexillum fidei ferimus. 35

Tu illum a nobis semper
Repellere dignaveris,
Ne unquam possit lædere
Redemptos tuo sanguine. 40

5 Qui propter nos ad inferos
Descendere dignatus es,
Ut mortis debitoribus
Vitæ donares munera.

10 Tibi nocturno tempore
Hymnum deflentes canimus,
Ignosce nobis, Domine,
Ignosce confitentibus. 45

15 Quia tu ipse testis et iudex,
Quem nemo potest fallere,
Secreta conscientiæ
Nostræ videns vestigia.

20 Tu nostrorum pectorum
Solutus investigator es,
Tu vulnerum latentium
Bonus assistens medicus. 55

25 Tu es qui certo tempore
Daturus finem sæculi,
Tu cunctorum meritis
Justus remunerator es. 60

Te ergo, sancte, quæsumus
Ut nostra cures vulnera,
Qui es cum Patre Filius
Semper cum sancto Spiritu.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Rex sempiternæ cœlitum,

conclatæ. — 28. O., osculant. — 30. O., Galilæa. A
—37. Clicht.: Al. *ostensis vulneribus. Cf. in can-*
tico Pone luctum, Magdalena, verbo: Quinque pla-
gas inspicere: Fulgent en ut margarita, Ornamenta
novæ vitæ. Hil.: « Quatuor de causis cicatrices
vulnerum ostendit Dominus ut essent signum vi-
ctoriæ, ut deinceps de resurrectione non dubitarent,
aut ut esset ad Patrem intercessio. »

LXI.—Cass.: « Hic hymnus in vulgaribus nunc
hymnorum libellis non reperitur, neque illius in
mentem mihi venisset, nisi a Beda libro primo de
re metrica admonito. Ad eum autem quærendum
incitatus sum verbis ejusdem Bedæ, qui eum miri-
fice commendat. Nam titulo de Rhythmo: *Plerum-*
que, inquit, casu quodam invenies etiam rationem in
rhythmo, non artificis modo ratione servata, sed sono
et ipsa modulatione ducente. Quomodo instar iambici
metri pulcherrime factus est hymnus ille præclarus:
Rex æterne, Domine. Hac itaque commendatione in-
ductus in obsoleto quodam libro annos ante 56 im-
presso (ut vero simillimum est in Hymnario Colo-
niensi) repertum inserendum hoc loco duxi. » Sed
ex his recte colligitur solum Germaniæ atque An-
gliæ libros Cassandro ad manus fuisse, cum in Ita-
lorum libris hymnus haud raro reperitur. Vezzosi
apud Thomasium eundem hymnum esse suspica-
tur, qui ab Aureliano episcopo in regula sua citatur.
Si rationem habueris versuum quos 1 Grimmius pri-
mus ex cod. O. protulit, poetam festum Paschatis
celebrasse vix ac ne vix quidem putabis. Spectant
omnia ad Matutinum, neque ab hoc officio aliena re-
demptoris per Jesum Christum peractæ accuratior
enarratio. Tamen hoc damus, jam apud veteres octo
strophas carminis primas paschalem effecisse hym-
num: de qua re, ne dicam de inscriptionibus, nihil
admodum superest dubitationis propter doxologias

paschales carmini annexas. Brev. Romanum ut ho-
die est, electis, strophe prima, secunda, tertia, sexta,
septima, octava, composuit carmen paschale, reci-
tandum Dominica in Albis ad Matutinum et toto
tempore paschali usque ad Ascensionem.—1. Fabr.,
o rex, reliqui om. interjectionem. Si insolitæ erga
Fabricium observantiæ requiris causam, metrum
carminis tibi in mentem veniat. Neque id opponas,
me metricas leges apud poetas Christianos alias
sæpissime neglectas conquestum esse. Probatur
enim Bedæ testimonio, hunc hymnum « instar iam-
bici metri pulcherrime factum esse. » Accedit
altera causa, quod librarii ad scribendi licentiam
adeo liberi fuerunt, ut commatum initiis interdum
vel litteras otiose appingerent vel etiam demerent.
Stat a nostra sententia Santen ad Terent., p. 186:
« Malim cum Hieronymo van Alphen interjectionem
addere *o rex*, accentu rectius servato acatalectos
constituens. » Quod in superioribus notavit di-
metros catalecticos effici, legendo *omnium, sæcula,*
filius duabus syllabis, in nostro carmine minime
valet, procul dubio acatalectico.—3. O., *qui es*
ante sæc.; Cass. Hil., *es et*.—15. O. om., *et*.—21.
Fabr., *quique nobis*; Thom., *per baptismata*; reliqui,
per baptismum.—39-64. Solus cod. O. continet.—
29-32. Matth. xxvii, 51-53, *Et velum templi scissum*
est... et terra mota est... et multa corpora sanctorum
qui dormierant resurrexerunt.—45 sqq. Fortasse hic
incipit hymnus proprius ad Nocturnum.—49. Grim-
mius vult legi: *quia tu ipse iudex es*, quanquam
interpres theoticus hæc habet *thanta du selbo ur-*
chundo inti suanari pist: voluit V. D. metro mede-
lam afferre. Quæ tamen verbis poetæ integris minime
opus est. Nam *quia* sæpissime apud poetas senioris
ætatis est monosyllabum. Cf. Barth. ad Coripp. de
Laud. Just. II, 109.—53. Interpres: *thi inserero*

Rerum creator omnium,
 Æqualis ante sæcula
 Semper parenti Filius.
 Nascente mundi qui faber
 Imaginem vultus tui
 Tradens Adamo nobilem
 Limo jugasti spiritum.
 Cum livor et fraus dæmonis
 Fœdasset humanum genus,
 Tu carne amictus perditam
 Formam reformes artifex.
 Qui natus olim ex Virgine
 Nunc e sepulcro nasceris.
 Tecumque nos a mortuis
 Jubes sepultos surgere.
 Qui pastor æternus gregem
 Aqua lavas baptismatis,
 Hæc est lavacrum mentium,
 Hæc est sepulcrum criminum.
 Nobis diu qui debitæ
 Redemptor affixus cruci,
 Nostræ dedisti prodigus
 Pretium salutis sanguinem.

LXII.

Hymnus paschalis.

(Ex Libr. vet.)

Ad cœnam Agni providi
 Et stolis albis candidi,
 Post transitum maris Rubri
 Christo canamus principi.

Cujus corpus sanctissimum 5
 In ara crucis torridum,
 Cruore ejus roseo
 5 Gustando vivimus Deo.
 Protecti Paschæ vespere
 A devastante angelo, 10
 Erepti de durissimo
 Pharaonis imperio.
 10 Jam Pascha nostrum Christus est,
 Qui immolatus agnus est,
 Sinceritatis azyma 15
 Caro ejus oblata est.
 O vere digna hostia,
 15 Per quam fracta sunt tartara,
 Redempta plebs captivata,
 Reddita vitæ præmia ! 20
 Cum surgit Christus tumulo,
 Victor redit de barathro,
 20 Tyrannum trudens vinculo
 Et reserans paradisum.
 Quæsumus, auctor omnium, 25
 In hoc paschali gaudio :
 Ab omni mortis impetu
 Tuum defende populum.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Ad regias Agni dapes,
 Stolis amicti candidis,
 Post transitum maris Rubri,
 Christo canamus principi ;

Divina cujus charitas 5
 Sacrum propinat sanguinem,
 Almique membra corporis
 Amor sacerdos immolat.
 Sparsum cruorem postibus
 Vastator horret angelus, 10
 Fugitque divisum mare,
 Merguntur hostes fluctibus.
 Jam Pascha nostrum Christus est
 Paschalis idem victima, 15
 Et pura puris mentibus
 Sinceritatis azyma.
 O vera cœli victima,
 Subjecta cui sunt tartara,
 Soluta mortis vincula,
 20 Recepta vitæ præmia !
 Victor subactis inferis
 Tropæa Christus explicat,
 Cœloque aperte subditum
 Regem tenebrarum trahit.
 25 Ut sis perenne mentibus
 Paschale, Jesu, gaudium,
 A morte dira criminum
 Vitæ renatos libera.

LXIII.

De S. Stephano.

(Cassander Bebelius, Clichtovæus.)

Stephano primo martyri
 Cantemus canticum novum,
 Quod dulce sit psallentibus,
 Opem ferat credentibus.

prustio, sed pro *pectorum* poeta scripsisse videtur A
peccatorum, ut existat versus satis salebrosus, ta-
 men octo syllabis compositus. Cf. 21, 47. — 59. For-
 tasse, tunc et.

LXII. — Fere ubique in Breviariis tempore pa-
 schali. Idem præcipit Brev. Rom. (ad Vesperas usque
 ad Vigiliam Ascensionis), quod tamen non solum
 vetustatis rubiginem ex more deterisit, sed in hoc
 carmine rerum novarum, opinor, nimis fuit studio-
 sum. Hilarius : « Materia hujus hymni est, quod nos
 invocat auctor ad cœnam Agni illius qui tollit pec-
 cata mundi, scilicet ad accipiendum corpus et san-
 guinem Domini, de quo dictum est : Qui sumit cor-
 pus Christi indigne, judicium sibi manducat et bibit,
 qui vero digne, habet vitam æternam :... nos vero
 positi ad cœnam Agni providi. » Quæ cum a vero
 haud longe abesse videantur, ego audacius quid pro-
 feram, hymnum ad cœnam Agni in antiqua Ecclesia
 cantari solitum esse, dum catechumeni baptizati
 corpore et sanguine Domini rite munirentur. Omnia B
 sane optime cœnæ sacræ conveniunt, neque id præ-
 termittas, ab aliis poetis hanc sententiam disertius
 esse expressam. Ut in cantico paschali sc. 14, apud
 Hoffmann, p. 69 :

Ir sult iuch mit dem osterlemblin spisen
 und nemt sin heilic fleisch und blut.
 o Sathanas, dû schiunlicher scherger,
 Christus gezâmet hat din erge,
 dô dir din nacht roup grôzen nam.
 Dia nacht erschein dem künig Pharaðnem,
 do in verslant daz rôte mer, etc.

— 1. Apoc. xix, 9 : *Beati qui ad cœnam nuptiarum
 Agni vocati sunt.* — 2. O., *stolis in albis* ; Fabr., *stol.
 et albis*. Candida veste induebantur baptizati omnes.
 Hinc Paulinus Ep. 12, ad Sever. : « Inde parens sa-
 cro ducit de fonte sacerdos Infantes niveas, cor-
 pore, corde, habitu. » — 3. Baptismi typus fuit trans-
 itus Israelitarum per mare Rubrum, 1 Cor. x, 1 sqq.
 Arator Hist. Ap. II, 81 sq. ; Avitus I. v (de Transitu
 maris Rubri) ; Sedul. Op. pasch. 1, 120. Cæterum
 Pharo rex sæpissime typice refertur ad diabolum.
 — 5. O., *sacrum corpusculum*. — 5, 6. Corn. : « As-
 satum et arefactum in cruce igne iræ Dei, ut ipse

ait : Aruit sicut testa virtus mea. » Accedit quod
 comparatur cum agno paschali assato. Quæ imago,
 a Brev. Rom. in textu correcto non recepta, quam
 sit inepta et potius fastidium quam devotionem mo-
 vens, nemo non nobis concedet. Tamen mire in ipsa
 acquieverunt pœtæ nostræ Ecclesiæ v. c. Lutherus
 (Christ lag in Todesbanden) : « Hier ist das rechte
 Osterlamm, Davon Gott hat geboten, Das ist an des
 Kreuzes Stam. In heisser Lieb' gebroten. » — 7.
 Loss., *rosido*. — 9. O., *vesperum* — 13 sq. 1 Cor. v,
 7, 8, *Pascha nostrum immolatus est Christus : epu-
 lemur in azymis sinceritatis*. — 17. Cass. : Al., *o vera
 et digna*. — 20. A nobis stant O., E., W. 2, Md., Pd.,
 Thom. ; reliqui, *redit ad*. Sed continet ex mea
 sententia versus tria asyndeta, quæ procedunt a mi-
 nori ad majus. Non solum fracta sunt tartara, sed
 etiam plebs in vincula coniecta liberatur, accedit
 tertium : redduntur ipsi vitæ beatæ dona. Locus
 est palmaris de descensu glorioso ad inferos. — 21.
 Cass., Lg., Cs., Thom., Beb., Torr., *consurgit* ; Fr.,
dum surgit. — 22. O., per epexegetin, *tartaro*. — 23
 O., *tradens* ; Fabr., *tyranni tr. v.* ; Lud. : Al., *tyran-
 num trahens vinculo*. Cf. jubilum paschalem, *Also
 heilig ist der Tag, der die Hælle überwandt und den
 leidigen Teufel darinne band*. — 25-28. Om., Fabr.,
 Ut clausula annectitur stropha plurimis hymnis
 paschalibus. 28. O., Md., *defendas*.

LXIII. — In Breviariis non reperi hymnum (ex-
 cepto Cs.), quanquam ad investigandum magnam
 diligentiam adhibui. Illud enim permurum accidit
 apud tres auctores diverso modo esse pronuntiatum :
 præter nos enim quos novimus, Cassandrum (Bebe-
 lium et Clichtovæum) et librum S. Benedicti, Tho-
 masius ita carmen exhibet : 1-4, cons. cum Cass. ;
 5-8, *Psallamus hoc discipuli, Laudem dicamus mar-
 tyri. Qui primus post redemptorem, Christi secutus
 est crucem* ; 9-16, ut apud Cass. ; 17-20, *Ipsè martyr
 egregius, Amore Christi prædicans, sancto repletur
 Spiritu, Viretum gerens angelicum* ; 21-28, ut apud
 Cass. ; 17-24 ; 29-32, *Iste paratus vertice. Gaudens
 suscepit lapides, Rogans pro eis Dominum Gaudens
 tradidit spiritum*. Versus Cassandri 25-36 Deside-
 rantur. Qui in librorum dissidio ea mihi perplacuit

Hic primus almo sanguine
Christi secutus gloriam,
Viam salutis cæteris
Amore mortis præbuit.
Hic enim per apostolos
Probatus in laude Dei,
Vexilla mortis rapuit
Ut præferretur omnibus.
O præferenda gloria,
O beata victoria,
Hoc meruisse Stephanum
Ut sequeretur Dominum !
Ille, levatis oculis,
Vidit Patrem cum Filio,
Monstrans in cælis vivere
Quem plebs quærebat perdere.
Judæi magis sæviunt
Saxaque prensant manibus,
Currebant ut occiderent
Verendum Christi militem.
At ille Christo protinus
Tradit beatum Spiritum,
Pro persequentium crimine
Precem secundam dirigit :
Deus, creator omnium,
Dimitte cæcis hoc malum,
Et hoc nefas, quod aspicias,
Indulge meis precibus.
Præsta, Pater, per Filium,
Præsta per alium Spiritum,
Cum his per ævum triplici
Unus Deus cognomine.

(Liber S. Benedicti.)

Stephani corona martyris,
Quod nomen ejus indicat,
Christi decoram gloriam

5 Gratis canamus laudibus.

Stephano primo martyri
Cantemus canticum novum,
Quod dulce sit psallentibus,
Opem ferat credentibus.

10 Hic primus almo sanguine
Christi secutus gloriam
Viam salutis æternam
Contemptu mortis præbuit.

15 Hic cum supremis vocibus
Verbum salutis ederet,
Judæa claram cæcitas
Viam veritatis repulit.

20 Sed ille cælum intuens,
Vidit paratam gloriam,
Nostrisque præstans sæculis,
Sublimem usum prodidit.

25 Invadit ergo perfida
Plebes docentem martyrem,
Et nuper agni sanguine
Manus cruentas exserit [fort. erigit.]

30 At ille Christo protinus
Tradens beatum spiritum
Pro persequentium crimine
Precem secundam dirigit :

35 Deus, creator omnium,
Dimitte cæcis hoc malum
Et hoc nefas, quod aspicias
Indulge meis precibus.

Præsta, Pater, per Filium,
Præsta per alium Spiritum,
Cum his per ævum triplici
Unus Deus cognomine.

LXIV.

De S. Joanne apostolo.

5 Amore Christi nobilis
Et Filius tonitru,
Arcana Joannes Dei
Fatu revelavit sacro.

10 Captis solebat piscibus
Patris senectam pascere,
Turbante dum natat salo
Immobilis fide stetit.

15 Hamum profundo merserat,
Piscatus est verbum Dei,
Jactavit undis retia,
Vitam levavit omnium.

20 Piscis bonus pia est fides,
Mundi supernatans salum.
Subnixa Christi pectore
Sancto locuta Spiritu.

« In principio erat verbum
« Et Verbum erat apud Deum,
« Et Deus erat Verbum,
« Hoc erat in principio apud
[Deum 20

25 « Omnia per ipsum facta sunt ;
Sed ipse laude resonet
Et laureatus spiritu
Scriptis coronetur suis.

30 Commune multis passio,
Cruorque delictum lavans :
Hoc morte præstat martyrum
Quod fecit esse martyres.

35 Vincit tamen ab impiis
Calente olivo dicitur
Tersisse mundi pulverem,
Stesisse victor æmuli.

Gloria tibi, Domine, etc.

pinio duas de S. Stephano cantilenas a librariis A
confusas esse atque permistas : nam alias quoque
hæc est hymnographorum consuetudo, ut senten-
tiarum verborumque similitudine pellecti, diversa
pætarum carmina commisceant. Primum hymnum
ita constituere velim : 1, *Stephano primo martyri* ;
2, *Psallimus hoc discipuli* ; 3, *Hic enim per apo-*
stolos ; 4, *O præferenda gloria* ; 5, *Ipsè martyr egre-*
gius ; 6, *Illic levatis oculis* ; 7, *Judæi magis sævi-*
unt ; 8, *Iste paratus vertice*. Hymnus secundus : 1,
Stephani corona martyris ; 2, *Hic primus almo*
sanguine ; 3, *Hic cum supremis vocibus* ; 4, *Sed ille*
cælum intuens ; 5, *Invadit ergo perfida* ; 6, *At ille*
Christo protinus ; 7, *Deus creator omnium* ; 8, *Præ-*
sta, Pater, per Filium. Nos recte vidisse testis est
Cs, primum carmen exhibens et Ellingerus, qui li-
bro secundo hymnum, quem primum posui, muta-
tis tamen, ut solet, verbis exprimit : 1, *Te, protomar-*
tyr, unice canam ; 2, *Psallamus hoc frater die* ; 3,
Apostolis hanc gloriam ; 4, *O præferenda gloria* ; 5,
Tu martyr inclytus pio ; 6, *Levans ocellos cum pa-*
tre ; 7, *Tum sævit ardens concio* ; 8, *Paratus ille*
verticem. — HYMNUS PRIMUS. 3. Cass., *Beb.*, quam
dulcis est. — 9, 10, *Act. vi, 6, Hos statuerunt ante*
conspectum apostolorum et orantes imposuerunt eis
manus. — 11. S. Stephanus est martyrum antesi-
gnamus, qui candidato martyrum exercitui vexilla
præfert. Similiter in hymno *Sancte Dei pretiose* : *Tu*
cælestis primitivus signifer militiæ. 16. Sequeba-
tur tanquam primus martyr. — 20. *Act. vi, 15 : Et*
intuentes eum omnes viderunt faciem ejus tanquam
faciem angeli. — 21-24. *Act. vii, 55*. — 24. Cass.,
gaudebat. — 26. *Beb.*, *pressant*. — 27. Cass., *con-*
jurant. — HYMNUS SECUNDUS. 8. Cass., *amore mor-*
gis ; *Lib. S. Benedicti* in quo Cassander carmen
indagavit, *contemptum*. — 13. Cass., *at ille cælum*
intuens. — 22. Cass., *trahit*. — 23. Clicht., propter
metrum, *persequentum*. — 24. Cass., *preces sec.* —
30. Cass., *indulge*.
LXIV. — Exstat carmen apud Thomasium, Cas-
sanderum, Ellingerum lib. iii (in quo fere nihil in
hymnis mutavit) et in Brev. Cs. — Marc. iii, 17,
Boanerges, quod est filii tonitru. — 12. Thom.,
hominum, sed Vat. 82, omnium. — 14. Cass., *Ell.*,
salo. — 16. V. 82, *locata*. — 17-22. Ne offensionem
tibi sit versus male tornatus, agnosce ipsissima
verba Scripturæ sacræ Joan. i, 1-3. Sæpissime
Ambrosianis sancti Spiritus eloquia, immutata at-
que integra inseruntur. — 28. Evangelio suo et
apostolica doctrina. — 29-32. Brev. Romanum in
Officio S. Joannis ante portam Latinam mira bre-
vitate hæc refert : « Refert Tertullianus, quod Ro-
mæ missus in ferventis olei dolium purior et vege-
tior exiverit quam intraverit. » Ne tamen paulo ob-
scurior remaneat locus ex aliorum testimonio, S.
Joannis æmulum intellige Cratonem philosophum.
Ita enim Fr. : « C. philosophus in foro proposuerat
de contemptu hujus mundi spectaculum, ut duos ju-
venes fratres dilissimos, quos fecerat distracto patri-
monio gemmas emere singulas, quas in conspectu
omnium frangerent populo. Quod cum facerent pue-
ri, contigit ut inde transitum haberet S. apostolus.
Et convocans ad se C. ait : Stultus est iste mundi
contemptus, qui hominum ore laudatur et divino ju-
dicio condemnatur. Cum aliquantulum litigassent,
Crato : Fac, inquit, gemmas redintegrari, ut quod
ego feci ad famam hominum, tu facias ad gloriam
ejus fieri, quem tuum magistrum esse commemoras.
Tunc B. Joannes, colligens fragmenta gemmarum
et ponens in manu sua, elevavit oculos ad cæ-
lum et dixit... Sequitur oratio, a Deo exaudita,
Coaluerunt enim gemmarum fragmenta.

LXV.

De S. Agnete.

Agnis beatæ virginis
Natalis est, quo spiritum
Cœlo refudit debitum
Pio sacrata sanguine.
Matura martyrio fuit,
Matura nondum nuptiis,
Nutabat in viris fides,
Cedebat et fessus senex.
Metu parentes territi,
Clastrum pudoris auxerant,
Solvit fores custodiæ
Fides teneri nescia.
Prodere quis nuptum putet
Sic læta vultu ducitur,
Novas vero ferens opes
Dotata censu sanguinis.
Aras nefandi numinis
Adolere tædis cogitur :
Respondet : Haud tales faces
Sumpserunt Christi virgines.
Hic ignis exstinguit fidem,
Hæc flamma lumen eripit,
Hic, hic ferite, ut profluo
Cruore restinguam faces.
Percussam quam pompam tulit,
Nam veste se totam tegit,
Curam pudoris præstitit
Ne quis relectam cerneret.
In morte vivebat pudor :
Vultumque texerat manu,
Terram genu flexo petit
Lapsu verecundo cadens.
Gloria tibi, Domine, etc.

LXVI.

De S. Agatha.

Agathæ sacræ virginis
Diem festum colimus,
In quo, devicto tyranno,
Palmam subit martyrii.

LXV. — Antiquo cultu splendet in Ecclesia S. Agnes, virgo et martyr. Tenet locum in canone, officium in Sacr. Gregorii proprium cum præfatione propria, ex decreti Pii V cultum duplicem, psalmos de communi virorum sanctorum martyrum. Accedit singularis honos, quod octavo die celebratur ritu simplici *Agnæ secundo*, ob apparitionem Agnetis parentibus factam et Constantiæ. Nam Octavam illud festum appellari vetant Rubricistæ, et recte, cum diebus usque ad 28 diem Januarii, nulla fiat S. Agnetis mentio. Tamen in permultis vetustis breviariis ponitur *octava* Agnetis. Noster de S. Martyre hymnus exstat in Brev. Cs. apud Thomasius et Ellingerum. — 1. Patres gignendi casum vocis *Agnes* duplici ratione fingunt, *Agnes*, *Agnæ*, ut ab *Agatha*, *Agathe* et *Agathæ*. Vide quæ adnotarunt PP. S. Mauri passim ad Gregorii Sacrament. — 5, 6. Tredecim erat annorum. Cf. Ambr. de Virg. 1, 2 : « Nondum idonea pœnæ et jam matura victoriæ. » — 13, 14. Idem ; « Non sic ad thalamum nupta properaret ut ad supplicii locum læto successu virgo pervenit. » — 13. Vat. 82, Ed., Thom., *nuptam*. — 25. Vat. 82, *pompa*. Ita legitur in *Legenda S. Agnetis* : « Jussit præfectus eam exspoliari et nudam duci ad lupanar. Tantam autem densitatem capillis ejus Dominus contulit, ut melius capillis quam vestibis tegetur. » Cs., *percussa*. — 26. Cs., *legens*.

LXVI. — Br. Cs., Thomasius, e cod. Vat. 82, et Ellingerus libro secundo, in quo omnes hymnos

Quintianus tyrannus,
Consularis Siciliae,
Audiens famam virginis
Fremere cœpit invidus.
Vitiorum affectibus
Mentem vexabat invidam,
Ut Deo dicatam virginem
Rabido ore perimeret.
Statim adsunt miseri
Ejus qui vellent pandere
Religionem sanctissimam,
Quam tenet ab infantia.
Sisti jubet martyrem
Suis tribunalibus
Et eam sic alloquitur,
Ut dis cervicem flecteret.
Sed dum nil valet insania
In mamma torquet virginem,
Et testas acutissimas
Igni succensas adhibet.
Cujus medendis artibus
Sanctus adest apostolus,
Qui verbo curat vulnera
Quæ tyrannus infixerat.
Dehinc ad sepulcrum veniens
Juvenis splendidissimus,
Mentem sanctam prædicat
Patriæ salutem plurimam.

LXVII.

Hymnus Quadragesimalis.
(Ex Libr. vet.)

Ex more docti mystico
Servemus hoc jejunium,
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
Lex et prophetæ primitus
Hoc protulerunt, postmodum
Christus sacravit, omnium
Rex atque factor temporum.
Utamur ergo parcius
Verbis, cibis et potibus,
Somno, jocis, et arctius

5 Perstemus in custodia.
Vitemus autem pessima,
Quæ subruunt mentes vagas ;
Nullumque demus callido
Hosti locum tyrannidis. 15
10 Dicamus omnes cernui,
Clamemus atque singuli,
Ploremus ante judicem,
Flectamus iram vindicem. 20
15 Nostris malis offendimus
Tuam, Deus, clementiam,
Effunde nobis desuper
Remissor indulgentiam.
Memento quod sumus tui 25
Licet caduci plasmatis,
20 Ne des honorem nominis
Tui, precamur, alteri.
Laxa malum quod gessimus,
Auge bonum quod poscimus, 30
25 Possimus hic et perpetim.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

30 Ex more docti mystico
Servemus hoc jejunium,
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
Lex et prophetæ primitus 5
Hoc prætulere, postmodum
Christus sacravit, omnium
Rex atque factor temporum.
Utamur ergo parcius
Verbis, cibis, et potibus, 10
Somno, jocis, et arctius
Perstemus in custodia.
5 Vitemus autem noxia,
Quæ subruunt mentes vagas ;
Nullumque demus callidi 15
Hostis locum tyrannidi.
Flectamus iram vindicem
10 Ploremus ante judicem
Clamemus ore supplicii,

ad carminis leges exegisse scimus. Cæterum vides fere omnibus versibus lucem allatam esse adnotationibus hymno 11 aspersis. — 22. Vat. 82, *mammam*. — 31. Id., *prædicans*. — 29-32. Fr. : « Posuerunt Christiani corpus in sepulcro novo. Cumque collocaretur, venit quidam juvenis sericis vestibus indutus, quem sequebantur amplius quam centum pueri albatii et pulchri. Et introivit ad locum ubi condiebatur, et posuit ibi tabulam brevem marmoream, ubi scriptum est : *Mentem sanctam spontaneam, honorem Deo et patriæ libationem*. Et tam diu ibi stetit juvenis donec sepulcrum ejus cum diligentia clauderetur. Et abscedens ulterius non visus est in tota provincia Siculorum, unde non est dubium quin angelus Dei fuerit. »

LXVII.—Plurimæ Ecclesiæ canebant hunc hymnum tempore Quadragesimali (usque ad dominicam Passionis) ad Nocturnum, idque fit etiam hodie in Romana Ecclesia. In quibusdam diocesis (ut in Halberstadensi, Magdeburgensi, al.) duabus tantum septimanis in Quadragesima in psallentium ore versabatur. — 3, 4. Periphrasis quadragesimalis jejunii Ecclesiæ. — 4. H. Hil., *novissimo*. — 6. Fabr., *perulerunt*; Hil., Aug., *præstulerunt*. — 5-8. Corn. : « Laudat hoc jejunium ab auctorum præstantia : facit Mosem, Eliam prophetam et Christum ejus auctores ; tot enim ipsi dies jejunaverunt. Exod. xxiv, 18 ; III Reg. xix, 8 ; Matth. iv, 2. » — 11. Lud. in margine, *et arctius*. — 12. II, *præstemus*. — 14. Hil., Wimpf., *quæque*. — 16.

Dicamus omnes cernui :
 Nostris malis offendimus
 Tuam, Deus, clementiam.
 Effunde nobis desuper
 Remissor indulgentiam.
 Memento quod sumus tui
 Licet caduci plasmatis,
 Ne des honorem nominis
 Tui, precamur, alteri.
 Laxa malum quod fecimus,
 Auge bonum quod poscimus.
 Placere quo tandem tibi
 Possimus hic et perpetim.
 [Præsta, beata Trinitas,
 Concede, simplex Unitas,
 Ut fructuosa sint tuis
 Jejuniorum munera.]

LXVIII.

In Natali S. Ambrosii.

Miraculum laudabile
 Canite, omnes populi,
 Quod datum est Ecclesiæ
 Fluctuanti in sæculo.
 Ambrosium vatem magnum,
 Prædestinatum a Deo,
 Tempore quo diabolus
 Fœdaverat templa Dei.
 Christus qui nunquam deserit
 Quos suo redemit sanguine,
 Direxit virum inclytum
 Ut Arium destrueret.
 Infulas dum gerit sæculi
 Acquisivit paradisi
 Jus, dum portat gladii,

Thom., Aug. et Brev. Minorum præter, *callidi hostis... tyrannidi.* — 20. Lips., *flectemus.* — 21. Wimpf., *Deus tuam.* — 25. Ps. cxiii, 1. — 29. Thom., Aug., omnia Brev. Minor., *quod fecimus.* — 32. Lips., *possumus*; Gron., *nunc et perpetim.* — 33-36. In permultis libris desiderantur.

LXVIII. — Reperit Thomasius carmen in cod. Vat. 82, Muratorius (Anecd. tom. I, p. 170) codici S. Paulini ascriptum. — 25. Vat. 82 om. *tunc.* — 34. Id., *baptismo.* — 35. Id. om. *statim.* — 37. Id. om. *is.*

Ut Græcos omittam, qui sanctum Georgium proprio *μεγαλομάρτυρος* nomine insignitum præ cæteris colunt, vel ex celebratissimo illo Germanicæ gentis cantico: *Georgio fuer ze male mit michilelmo herige*, etc. (Hoffman Fundgruben u. s. w. I, p. 10), satis apparet, etiam Occidentalem Europam S. Georgium ab initio summo honore tam dignum censuisse, quam quem censuerit dignissimum. Atque hymnum illum (qui apud unum Thomasium invenitur) Latinorum fortasse antiquissimum esse de S. Georgio, non dubitamus profiteri, cum aliis de causis tum quia hymnus magna et quæ ab noto illo cum dracone certamine prorsus abhorreat simplicitate S. Georgii vitam explicat. Omninoque aut incuriæ aut iniquitatis crimen subibit si quis mirabilem illam cautionem, qua Italorum sæculi xv breviariarum plurima in enarrandis S. Georgii factis et fatibus utuntur vel prætermiserit vel ea certe qua par est laude non ornaverit. Ita enim pene in omnibus scriptum legimus: « In Perside civitate Diospoli passio S. Georgii M., cujus gesta passionis etsi inter apocryphas connumerentur scripturas, tamen illustris-

* Juvat omnino moderationem et (pene dixerim) sobrietatem Breviarii Romani propriam agnoscere atque approbare: quæ cum in eligendis rebus conspicua sit tum in eo cernitur, quod octavas, quæ in Breviariis diocesanis ad tædium usque locum habebant, rarissime adhibet.

20 Suscepit Evangelii.
 Mysterium incognitum,
 Altissimum quod noverat,
 Nondum ablutus lavacro
 Pontifex eligitur.
 25 Ingressus est ecclesiam
 Plebem sedare turbidam,
 Cunctorum ora conclamant
 Ambrosium episcopum.
 30 Purgatur de Ecclesia,
 Cuncta concrepant agmina,
 Nec desunt Christi munera.
 Arii tunc perfidia
 Purgatur de Ecclesia,
 Cuncta concrepant agmina,
 Nec desunt Christi munera.
 35 Adest piissimus,
 Qui purget mentes infidas.
 Virtus ex alto data est
 Ambrosio in baptisate,
 Nam statim ut renatus est
 Cœpit fugare dæmones.
 Suscepit is Ecclesiam,
 Gubernavit intrepidus,
 Confessor esse meruit,
 Dum Arianis non cedit.
 5 Gloria tibi, Domine, etc.

LXIX.

In Natali S. Gregorii martyris.

10 Gesta sanctorum martyrum
 Meminisse jucundum est,
 Et in eorum laudibus
 Deo canere gloriam.
 Georgius Christi miles
 15 Ortus est Cappadociæ,

Qui vana mundi respuens
 Mercatus est cœlestia.
 Pecuniam quam tulerat
 Propter honorem fragilem,
 20 Fide repletus Domini
 Stipem dedit pauperibus.
 Tum compulsus a principe
 Saxis vota persolvere,
 Quos ille per fidem Christi
 15 In profundum mersit abyssi.
 Ira accensus tyrannus
 Pœnas invexit martyri,
 Flagella sæva, carceres,
 Seras sive sartagines.
 20 Quos ille non tremuit,
 Confortatus a Domino,
 Sed et magis in populo
 Fructus divinos intulit.
 Reginam Alexandriam
 25 Vocavit ad martyrium,
 Contempsit mundi thesauros,
 Dei coronam meruit.
 Bis denis annis et uno
 Triumphat mundi principem:
 30 Cervice cæsa gladio
 Migravit ad cœlestia.

LXX.

De S. Joanne Baptista.

Almi prophetæ progenies pia
 Clarus parente et nobilior patre,
 Quem matris alvus, claudere ne-
 [scia,
 Ortus herilis prodidit indicem.
 5 Cum virginalis regia gloriam
 Summi Tonantis nomine pignoris

A simum ejus martyrium inter coronas martyrum Ecclesia Dei venerabiliter honorat. » Quid quod Breviarium quo hodie utuntur Romanum, cum Germana et Anglica vetusta in referendis S. Georgii miraculis veritatis fines mirum in modum egrediantur, his de rebus ne tantillum quidem exhibeat? — 9-12. Msb.: « Georgius, factus tribunus, militiam suam bene regebat. Videns autem quod Christum nemo nominabat, dedit omnem substantiam suam pauperibus et ad martyrium se præparabat. » — 13. Nomen ejus in legenda Dacianus. — 15, 16. Pelbartus in serm. de S. Georgio I: « Flexis genibus Christum oravit G., statimque ignis de cælo descendit et templum cum aliis et sacerdotibus cremavit. Terraque se aperiens omnes eorum reliquias deglutivit. » — 20. Pelb. l. 1: « Jussit eum poni in sartagine plumbo liquefacto, qui, signo crucis edito, virtute Dei cepit in ea quasi in balneo refocveri. » — 19. Fortunatus (Fabr. p. 713) de S. Georgio: « Carcere, cæde, fame, victis, site, frigore, flammis Confessus Christum duxit ad astra caput. » — 25. A. uxor Daciani credidit in Chr. et martyrio coronata est. — 29. Thom., *ternis*, quod cum minime conveniat S. Georgio, mendose scriptum est a librario.

LXX. — Carmen de S. Joanne elegantissimum exhibet Brev. Cs.; ex cod. Vat. 82 descripsit Thomasius. — 2. Parens Aaron, pater Zacharias. — 3. Claudere sc. fetum. — 5. Cs., *regiam.* — 15. Vat. 82, *prophetici.* — 18. De angelis intellexit poeta locum Matth. xi, 11: *Qui autem minor est in regno cælorum, major est illo.* — 23, 24. Matth. xiv, 4, *Non licet tibi habere eam.*

Ne desit exemplum, in Calendario Misnensis Ecclesiæ præter Octavas Brev. Romani enumerantur hæc: Dorothea, Joannes ad Port. Latinam, Visitatio Annæ, Donatus, Wenceslaus, Hieronymus, Hedwigis, Martinus, Catharina, Andreas, Barbara.

Gestaret, aula nobilis intimo
 Claustro pudoris fertilis integro,
 Vox suscitavit missa puerperæ
 Fovitque vatis gaudia parvuli, 40
 Matres prophetant munere pigno-
 rum,
 Mutus locutus nomine filii est.

Scribendus hic est vocis ut augeat
 Nostræ canores, duraque vincula
 Dissolvat oris, larga prophetis 15
 Verborum habenis littera nominis.

Vox namque Verbi, vox sapientiæ
 [est,

Major prophetis et minor angelis,
 Qui præparavit corda fidelium
 Stravitque rectas justitiæ vias. 20

Assertor æqui non ope regia
 Nec morte dura linquere tramitem
 Veri coactus: Non licet, ait, tibi
 Uxorem habere fratris adulteram.

Hinc ira regis sævaque funera 25
 Saltationis munere vendita,
 Mensas tyranni et virginis ebrius
 Luxus replevit sanguine sobrio.

Hæc vitricus dat dona vesanior
 Quam si veneni pocula trade-
 [ret, 30

Negare præstat quam dare vitri-
 [cum,

Odisse præstat, plus nocet horum
 [amor.

Sit Trinitati maxima gloria,
 Laus et potestas et sapientia,
 Sit fortitudo ac magnificentia 35
 Uni Deo per sæcla perennia.

LXXI.

De SS. Petro et Paulo apostolis.
 Apostolorum passio

LXXI. — Brev. Cs., Thomasius in Hymnario, Be- A
 belius, Cassander, Ellingerus, lib. III. — 2. Cs.,
 Beb., sæculi. — 3. Thom., nostrum. — 5. Thom.,
 Cs., æquales. — 7. Cass., secuti; Beb., Cs., præ-
 sules. — 11. Locus Act. ix, 15, *Vas electionis est*
mihî iste, ut portet nomen meum coram gentibus,
effecit, ut a poetis atque in ecclesiasticis officiis Pau-
lus solemnî quodam ritu appellaretur vas electio-
nis. — 12. Be., fidei., Ell., illius ad. — 16. sq.
 Joan. xxi, 18: *Cum autem senueris, extends manus*
tuas, et alius te cinget et ducet quo tu non vis. — 19.
 Cass., ibat. — 20. Cass., in margine: *Fort. subivit.*
 — 21. Cass., *Roma celsum vertice*; Beb., *Sic Ro-*
ma. — 24. Cass., *et vate tanti nominis*; Beb.,
vate tanto nobili. — 25. Cass., *tanta per orbis amb.,*
 in marg.: *Legendum puto urbis.* — 26. Cass.,
mendose, pendent. — 27. Cass.: *Legendum puto*
binis, ut alludat ad illud Prudentii: Aspice per bif-
idas plebs Romula funditur plateas lux in duobus
feruet, una festis. — 28. Cass., *celebrantur festa*; B
 Ell., *inclitorum.* — 29. Vat. 82, *mundo.*

LXXII. — Thomasius in Hymnario. — 6. Quia
 cruci affixus est. — 13, 14. Decius Cæsar et Vale-
 rianus præfectus prætorio. — 16. Ita Fr.: *Abdon*
et Sennen in Corduba civitate Persarum sibi præ-
sentari jussit.... post menses quatuor veniens De-
cius Romam adducens secum B. Abdon et Sennen
catenis vinctos, etc. — 28. Vat. 82, *craticula.* —
 29-32. Meo judicio versus est spurius.

* Non possum quin hujus loci opportunitate sic abutar,
 ut notem sædissimum errorem Græseri (Die Katholische
 Liturgie, etc., p. 282): « Die im Commune Sanctorum
 stehenden Gebete und Messen sind zu allen Zeiten und
 für alle Heiligen passend, und es braucht nur statt des
 Namens im Breviergebet oder der Messe der Name des

Diem sacravit sæculis,
 Petri triumphum nobilem,
 Pauli coronam præferens.

Conjuxit æqualis viros 5
 Cruor triumphalis necis,
 Deum secutos præsulem
 Christi coronavit fides.

Primus Petrus apostolus,
 Nec Paulus impar gratia,
 Electionis vas sacræ 10
 Petri adæquavit fidem.

Verso crucis vestigio
 Simon honorem dans Deo
 Suspensus ascendit, dati 15
 Non immemor oraculi.

Præcinctus, ut dictum est, senex
 Et elevatus ab altero
 Quo nollet ivit, sed volens 20
 Mortem subegit asperam.

Hinc Roma celsum verticem
 Devotionis extulit,
 Fundata tali sanguine 25
 Et vate tanto nobilis.

Tantæ per urbis ambitum
 Stipata tendunt agmina,
 Trinis celebrantur viis
 Festum sacrorum martyrum.

Prodire quis mundum putet
 Concurrere plebem poli,
 Electa gentium caput 30
 Sedes magistri gentium.

LXXII.

De S. Sixto.

Magni palmam certaminis
 Invicta fides contulit;
 Pro Christo dimicantibus
 De cælo datur calculus.

Sic fortis Xystus athleta, 5
 Petri sequens martyrîum,
 Ornavit mox Ecclesiam
 Confessionis titulo.

Ortus Athenis et altus
 Philosophorum studiis, 10
 Mutavit artem artium
 Præceptor apostolicus.

Nam carnifex tyrannidis,
 Fremens ut leo rabiens,
 Advectans secum martyres 15
 Abdon et Sennen perimit.

Dein ad Xystum properans,
 Vincla, catenas, carcærem
 Minatur, interneciem
 Gladioli sententia. 20

Tunc pius ille pontifex
 Accersiens Laurentium,
 Levitæ fidelissimo
 Commendavit Ecclesiam.

Uterque consecuti sum 25
 Agonis sui bravium;
 Ensis et craticulæ
 Coronam dedit passio.

[Jungamur ergo socii,
 Hymnum gerentes Domino 30
 Ut horum interventibus,
 Nostra purgentur criminar.]

Gloria tibi, Domine,
 Gloria Unigenito, etc.

LXXIII.

De S. Laurentio.

Apostolorum supparem
 Laurentium archidiaconem,
 Pari corona martyrum
 Romana sacravit fides.
 Xystum sequens hic martyrem, 5

LXXIII. — Hymnus, quo luculente enarratur S.
 Laurentii martyrîum, legitur apud Thomasium in
 Hymnario et in Brev. Cs. 1. Suppar apostolus voca-
 tur L. propter miram animi constantiam et dirum
 quod passus est martyrîum, ideoque in Ecclesia
 omnium martyrûm, S. Stephano excepto, sum mos
 cepit honores. Inde vigilia, inde officium per totum
 proprium*, inde Octava missa peculiari insignis.
 Neque vero Italiæ in colendo Laurentio cessit Ger-
 mania. Multæ ecclesiæ sub ejus patrocínio milita-
 bant, in plurimis de eo recitabantur suffragia, ingens
 templorum numerus ipsi erat dedicatus. (De Germa-
 nia Septentrionali vide Wiggert, Histor. Wanderungen
 durch die Kirchen des Regbz Magdeburg. Neue
 Mittheilungen, etc., des Thur. Sächsischen Vereins
 1837. IV, S. 149.) Quin etiam post Lutheri tempora,
 cum sanctorum dies festi jam dudum jacerent obso-
 leti, S. Laurentius in plurimis Protestantium eccle-
 siis reolebatur. Apud Ludicum invenies liturgiam
 in festo S. Laurentii canendam atque adeo in bibliis
 nostris pericopas Martyri nostro aptissime, descri-
 ptas. — 7, 8. Vat. 82, *persolverat.* — 29, 30. Ipsos
 carnifices horrendis craticulæ incendiis perustos
 esse, nusquam in legendis reperi: puto in historiam
 S. Laurentii irrepsisse ex martyrîo trium puerorum,
 Dan. vi, 47, 48: *Et effundebatur flamma super*
fornacem cubitis quadraginta novem et erupit et in-
cendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis. — 23.
 Cs., *monstrans.* — 26. Cs., *profecto.* — 31, 32.

Helrigen eingeschoben zu werden, so dass dasselbe For-
 mular heute eine missa de S. Laurentio, morgen de S.
 Anna etc. sein kann.» Nemo potuit talia ψευδῶν conscri-
 billare, nisi qui Brev. Romanum quasi per transennam
 et ne per transennam quidem inspexerit.

Responsa vatis retulit :
Mœrere, fili, desine,
Sequeris me post triduum.

Nec territus pœnæ metu
Hæres futurus sanguinis,
Spectavit obtutu pio
Quod ipse mox persolveret.
Jam tunc in illo martyre
Egit triumphum martyris
Successor æquus syngropham
Vocis tenens et sanguinis.

Post triduum jussus tamen
Census sacros prodere,
Spondet pie nec abnuit,
Addens dolum victoriæ.

Spectaculum pulcherrimum :
Egena cogit agmina,
Inopesque monstrat prædicans :
Hi sunt opes Ecclesiæ.

Vere piorum perpetes
Inopes perfectæ sunt opes,
Avarus illus dolet,
Flammas et ultrices parat.

Fugit perustus carnifex
Suisque cedit ignibus,
Versate me, martyr vocat,
Vorate, si coctum est, jubet.

Gloria tibi, Domine,
Gloria Unigenito, etc.

LXXIV.

De S. Michaelis archangelo.

Mysteriorum signifer
Cœlestium, archangele,
Te supplicantes quæsumus,
Ut nos placatus visites.

Ipsæ cum sanctis angelis,
Cum justis, cum apostolis,
Illustra locum jugiter,
Quo nunc orantes degimus.

Castissimorum omnium
Doctorum ac pontificum
Pro nobis preces profluas
Devotus offer Domino.

Hostem repellat ut sævum
Opemque pacis dirigat

Ita Antiphona in officio martyris : « B. Laurentius dum in craticula superpositus ureretur, ad impiissimum tyrannum dixit : Assatum est jam, versa et manduca ; nam facultates Ecclesiæ quas requiris in cœlestes thesauros manus pauperum deportaverunt. »

LXXIV. — Exstat in Brev. Cs., in Thomasi Hymnario et correctus apud Ellingerum. — 5-8. I Cor. xi, 10. — 16. Vat. 82, *maneant*. — 20. Spiritus sanctus. — 30. Vat. 82, *agmina*.

LXXV. — Hoc de miraculis S. Martini carmen in Germania, Anglia, etc., non fere vulgatum fuisse videtur. Præter Cs. Thomasi hymnarium inest Ellingeri libro tertio. — 6. Ell., *contegit*. — 11, 12. Ita Pelbartus : « Discedens parumper a monasterio et rediens, defunctum reperit catechumenum sine baptismo. Quem in cellam ducens sua oratione resuscitavit... Alium insuper qui laqueo vitam finiverat vitæ restituit. » — 13, 14. Fortunatus de B. Martino (Fabr. p. 715) : « Dum latro extinctus falso coleretur honore, Voce huc Martini cogitur umbra loqui, se referens multa scelerum pro mole peremptum, Se quoque nec justum, Se magis esse reum. » — 12, 16. Fort. l. 1 : « Fanaticam pinum sanctus succidere cogens, Justum ibi supposuit rustica turba premi. Cæsa secure arbor, cum jam daret alta ruinam, Ad crucis imperium est ire

Et nostra simul pectora
Fides perfecta muniat.

Ascendant nostræ protinus
Ad thronum voces gloriæ
10 Mentisque nostras erigat,
Qui sede splendet fulgida.

Hic virtus ejus maneat,
Hic firma flagret charitas,
Hic ad salutis commoda
15 Suis occurrat famulis,

Errores omnes auferat,
Vagosque sensus corrigat
Et dirigat vestigia,
20 Nostra pacis per semitam.

Lucis in arce fulgida
Hæc sacra scribat carmina
Nostraque simul nomina
In libro vitæ conferat.

Gloria tibi, Domine, etc.

25

LXXV.

In Natali S. Martini episcopi.

Bellator armis inclytus,
Martinus, actu nobilis.
30 Quæ gesserit miraculis
Hymnis canamus debitis.

Qui frigoris sub tempore
Dum chlamyde nudum tegit,
Mox Christus ipsa, quam scidit,
Se veste tectum prodidit.

Tres arte sancta pallidos
Resuscitavit mortuos,
De febre catechumenum
Et alterum suspendio.

Orationis ambitu
Latro sepultus proditur ;
5 Qua non cadebat impetu
Pinus reflexa ducitur.

Profana dum succenderet
In aera flammam repulit,
Quo extincta sunt incendia
10 Imbris fuit præsentia.

Humore de paralyti
Curat puellam debilem,
Morbique rasis fomitem
Sancti liquoris unguine.

15 Pacem leproso dans viro
Sordes fugavit ulcerum,
Et quod lavaret morbidum
Jordanis est in osculo.

His et per orbem cognitis
20 Ingentibus miraculis,
Possessor alti Spiritus
Nunc regnat in cœlestibus.

Gloria tibi, Domine, etc.

LXXVI.

De Dedicatione ecclesiæ.

Sacratum hoc templum Dei,
Altaris renovatio :
Nos recurrentes annuas
Laudes Deo referimus.

30 Altare magnum hoc Dei
Sacratum est hac die,
In cujus honore sedulo
Omnes curvamus genua.

Precantes autem Dominum,
Qui solus invisibilis,
10 Ut nos semper in hoc loco
Sanctificari jubeat.

Vota solventes hic Deo
[Et] Sanctis ejus omnibus,
Quorum sacræ reliquiæ
15 Templum ornare hoc Dei.

Omnis qui hic ingreditur
Sanctificatus exeat,
Semper orando Domino
Purificatus maneat.

20 Cæremoniarum hostias
Ad hoc altare jugiter
Nos offerentes pariter
Devotis semper mentibus.

Sanctificet nos Dominus
25 In hoc templo sancto,
In quo et nos solemniter
Sacrum munus offerimus.

Deum, fratres charissimi,
Et Christum ejus Filium
30 Simulque sanctum Spiritum,
Hymnis laudemus jugiter.

LXXVII.

De Dedicatione ecclesiæ.

Christe, cunctorum dominator alme,

coacta retro. » — 17, 18. Sulpit. Sev., de Vita B. Martini, c. 14 : « Cum in vico quodam, fano antiquissimo et celeberrimo ignem immisisset, in proximam, imo adhærentem domum agente vento flammæ globi ferebantur. Quod ubi M. advertit, rapido cursu tectum domus scandit... tum vero mirum in modum cerneret contra vim venti ignem getorqueri. » — 18. Thom., *aere*. — 19. Thom., *Suo extincta*. — 21. Ell., *de paralyti humoristia*. nulp. Sev., Dial. iii, 9 : « Mulier profluvio sanguinis laborans cum Martini vestem, exemplo mulieris illius evangelicæ, contigisset, sub momento temporis sanabatur. » — 23, 24. Fortunatus (Fabr. p. 715) : « Serpentis morsu tumidum suprema agentem. Hic digitus ut posuit pestis iniqua fluit... unguentumque novum digitis traxisse venenum. Et tactu artificis sic superesse necesse. » — 25, 28. De miraculo illo Parisiis edito cf. Sulp. Sev. de V. B. M. c. 18. Jordanis erat in osculo, quia tempore Veteris Testamenti hujus fluminis unda Naaman a lepra liberatus est. IV Reg. v, 14. Similiter Fortunatus : « Quod Jordanes habet sanctus ab ore dedit. » — 27. Ita Vat. 82 et Ell. Thom., *et quo*. — 32. Ell., *regnat*.

LXXVI. — Habet unus Thomasi in Hymnario. — 16. Vat. 82, *ornaret*.

LXXVII. — Continet cod. W. 1 et Cs. — Con-

Patris æterni genitus ab ore,
Supplicum vota pariter ac hym-
[num

Cerne benignus.

Cerne quod puro Deus in honore 5
Plebs tua supplex resonat in aula,
Annua cujus revehunt colendum
Tempora festum.

Hæc domus rite tibi dedicata
Nescitur, in qua populus sacra-
[tum 10

Corpus assumit, bibit et beati
Sanguinis haustum.

Hic sacrosancti latices veteras
Diluunt culpas, perimunt que noxas
Chrismate vero genus ut cree-
[tur 15

Christicolarum.

Hic salus ægris, medicina fessis,
Lumen orbatis venia que nostris
Fertur offensis, timor atque mœror
Pellitur omnis. 20

Dæmonis sæva perit hic rapina
Pervicax monstrum pavet, et re-
[tenta

Corpora linqvens fugit in remotas
Ocuis umbras.

Hic locus nempe vocitatur aula 25
Regis æterni, niveaque cœli
Porta, quæ sanctos patriam peten-
[tes

Accipit omnes.

Turbo quam nullus quatit, aut va-
[gantes

Diruunt venti penetrantque nim-
[bi, 30

Non tetris lædit piceus tenebris
Tartarus horrens.

Quæsumus ergo, Deus, ut sereno
Annua vultu, famulos gubernans
Qui tuo summo celebrant amore 35
Gaudia templi.

Nulla nos vitæ crucient molesta,
Sint dies læti placidæque noctes,
Nullus ex nobis pereunte mundo
Sentiat ignes. 40

Hæc dies in qua tibi consecratam
tuli Cassandri, Thomasi et Rambachii libros; Be-
bolius quatuor strophas priores continet, Ellingerus
lib. II carmen immutavit. — 2. Vat. 82, æterne. —
4. W. 1, Beb., pariterque. — 5. Beb., quæ. — 7, 8.
W. 1, Cass., annuo cujus redeunt colenda tempore
festa. — 11. W. 1, Cass., beatum. — 15. Cass., et
creatur. — 21. W. 1, sævi. — 26. Al., immensi. —
27. W. 1, Thom., vitæ quæ. — 34. Cass., animas
vultu. — 37. Vat. 82, cruciet molestas. — 42. Cass.,
aulam.

LXXVIII.—Hymni qui vocantur de Communi, fere
omnes in vetustissimis libris longiores, in recentio-
ribus in paucos versus contracti sunt, cumque hoc
certum esse videatur, antiqua breviaria carminum
exhibere formam genuinam, illud non minus aper-
tum est carminum auctores minime Martyres, Con-
fessores, etc., in universum celebrasse, sed cogi-
tasse de uno aliquo sancto, cultusque ecclesiastici
moderatores, resectis versibus qui Officio de Com-
muni minus viderentur apti, reliqua in usum publi-
cum recepisse. Quod attinet ad hymnum: *Deus tuo-
rum militum*, quemnam martyrem poeta laudaverit
ne conjectura quidem licet assequi; versus uncis
inclusos reperi in cod. W. 1 atque apud Thoma-
sium. — 2. Al., spes et corona. — 9. W. 1, hinc. —
25. W. 1, hinc nos precantes supplices.

PATROL. XVII.

Conspicis aram, tribuat perenne
Gaudium nobis vigeatque longo
Temporis usu.

Gloria summum resonet Paren-
[tem, 45

Gloria Natum pariterque sanctum
Spiritum dulci modulemur hymno
Omne per ævum.

LXXVIII.

De communi unius martyris.

(Ex Libr. vet.)

Deus tuorum militum
Sors et corona, præmium:
Laudes canentes martyris
Absolve nexu criminis.

[Hic testis ore protulit
Quod cordis arca credidit,
Christum sequendo reperit
Effusione sanguinis.]

Hic nempe mundi gaudia
Et blandimenta noxia
Caduca rite deputans
Pervenit ad cœlestia.

[Tempit tyranni vincula,
Diras catenas, verbera,
Et voce clara nuntiat
Deum creasse omnia.]

Pœnas cucurrit fortiter
Et sustulit viriliter,
Pro te effundens sanguinem
Æterna dona possidet.

[Ex hoc furor vesaniæ
Jussit perimi martyrem
Justumque terris obrui
Quem regna cœli continent.]

Ob hoc precatu supplici
Te poscimus piissime,
In hoc triumpho martyris
Dimitte noxam servulis.

[Ut partem hujus muneris
Hæreditemus congrui,
Lætetur in perpetuum
Juncti polorum atriis.]

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Deus tuorum militum

Sors et corona, præmium:
Laudes canentes martyris
Absolve nexu criminis.

Hic nempe mundi gaudia 5
Et blanda fraudum pabula
Imbuta felle deputans
Pervenit ad cœlestia.

Pœnas cucurrit fortiter
Et sustulit viriliter, 10
Fundensque pro te sanguinem
Æterna dona possidet.

Ob hoc precatu supplici
Te poscimus, piissime,
In hoc triumpho martyris 15
Dimitte noxam servulis.

Laus et perennis gloria, etc.

LXXIX.

Hymnus de Confessoribus.

(Ex Libr. vet.)

Jesu, corona celsior
Et veritas sublimior,
Qui confitenti servulo
Reddis perenne præmium,

Da supplicanti cœtui 5
Obtentu hujus optimi,
Remissionem criminum
Rumpendo nexum vinculi.

Anni recurso tempore
Dies reluxit lumine, 10
Quo sanctus hic de corpore
Polum migravit præpotens.

Hic vana terræ gaudia
Et lutulenta prædia
Polluta cuncta deputans, 15
Ovans tenet cœlestia.

Te, Christe, rex piissime,
Hic confitendo jugiter
Calcavit hostem fortiter
Superbum ac satellitem. 20

Virtutum actu et fide
Confessionis ordine,
Jejuna membra deferens,
Dapes supernas obtinet.

Plus currit in certamine 25
Confessor iste sustinens,
Quam martyr ictum sufferens,
Mucrone fundens sanguinem.

LXXIX. — Ex hodierno Ecclesiæ ritu recitatur
carmen in Natali confessoris non pontificis, ad Lau-
des, quam religiosam in confessorum numero separa-
tionem cum veteres prorsus ignorent, factum est,
ut raro legatur hymnus in membranis vetustis. Ex-
cipias tamen antiqua ordinis S. Benedicti Breviaria,
ipsi S. Benedicto hymnum assignantia. Neque au-
dacious factum esse credideris, si quidem quæ supra
de hymnis communi sanctorum officio accommoda-
tis annotavi, ad meam sententiam animum tuum
perduxerunt. — 9-12. Gavanti Th. R. III, p. 360:
« In translationum festis et quando officia confesso-
rum transferuntur in aliam diem, mutatur versus
in hymno, *Iste confessor*, ut in Brev. Urbani VIII
jussu recognito, ne mendacium dicatur, quod eo die
obierint: in hymno Laudum confess. non pontifi-
cum videbatur etiam mutandus ille versus: *Dies
refulsit lumine*, sed non mutatur, quia non dicimus
hæc dies præcise in quo fit officium. » — 14. Cass.,
Bd., *luculenta*. — 15. Thom., *sorde*. — 17. Ab hoc
versu incipit Cassander hymnum de Confessoribus
secundum, deceptus librorum auctoritate, qui hymni
alteram partem dant Matutino, alteram Laudibus. —
25-28. Omisit Brev. Rom., ut gloriosius et non sine
martyrum obtreptione conscriptos.

Proinde te, piissime,
Precamur omnes supplices :
Ut hujus almi gratia
Nobis remittas debita.

Ejusdem hymni alia lectio.

(Ex Brev. Rom.)

Jesu corona celsior
Et veritas sublimior,
Qui confitenti servulo
Reddis perenne præmium,
Da supplicanti cœtui,
Hujus rogatu, noxii,
Remissionem criminis
Rumpendo nexum vinculi.

Anni reverso tempore
Dies refulsit lumine,
Quo sanctus hic de corpore
Migravit inter sidera.

Hic vana terræ gaudia
Et luculenta prædia,
Polluta sorde deputans
Ovans tenet cœlestia.

Te, Christe, rex piissime,
Hic confitendo jugiter
Calcavit artes dæmonum
Sævumque averni principem.

Virtute clarus et fide,
Confessione sedulus,
Jejuna membra deferens,
Dapes supernas obtinet.

Proinde te, piissime,
Precamur omnes supplices
Nobis ut hujus gratia
Pœnas remittas debitas.

LXXX.

De Virginibus.

(Ex Libr. vet.)

Jesu, corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ sola virgo parturit,
Hæc vota clemens accipe.

Qui pascis inter lilia,
Septus choreis virginum,
Sponsus decorus gloria,
Sponsisque reddens præmia.

Quocunque pergis, virgines
Sequuntur atque laudibus
Post te canentes cursitant,
Hymnosque dulces personant.

Te deprecamur largius,
Nostris adauge mentibus
Nescire prorsus omnia
Corruptionis vulnera.

(Ex Brev. Rom.)

Jesu, corona virginum,
Quem mater illa concipit,
Quæ sola virgo parturit,

LXXX. — Decantatur in Communi Virginum ad Vesperas. — 1. Ex loco Is. xxviii, 5, *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ et sertum exultationis residuo populi sui*, manavit nomen, quo Christus sæpissime vocatur, corona apostolorum, martyrum, etc. Cf. Invitatorium in festivitate Omnium Sanctorum: *Venite, adoremus Dominum, quia ipse est corona sanctorum omnium.* — 2. Cass. *concepit*; H., *quæ*. — 4. Lud., Fab., *suscipe*. — 5. Cant. ii, 16, *dilectus meus mihi et ego illi qui pascitur inter lilia.* — 7. E., M., H., Hl., Hv., Aug., Bd., Mgd., Torr., Wimpf, Hil., *sponsus decorans gloria*, minus apte, cum v. 8 iterum fiat mentio sponsa-

Hæc vota clemens accipe.

30 Qui pergis inter lilia,
Septus choreis virginum,
Sponsus decorus gloria,
Sponsisque reddens præmia.

40 Quocunque tendis virgines,
Sequuntur atque laudibus
Post te canentes cursitant,
Hymnosque dulces personant

8 Te deprecamur supplices,
Nostris ut addas sensibus
Nescire prorsus omnia
Corruptionis vulnera.

LXXXI.

Tempore belli.

40 Sævus bella serit barbarus horrens,
Fredens bella furor semper acer-

15 Ac respergit ovans cæde recenti,
Multa strage super lætus anhe-

8 Terret continuo fervida bella
Gens effrena suis vasta catervis
Sidens innumeris æquore ponti
Perturbat rigidis arvaque telis.

20 Vertit terga suis hostibus ecce
Diris ipsa cohors Christicolarum
Ac per prona tremens invia perque
Turpi pulsa fugit fessa pavore.

25 Gens impune ferox millia vexat,
Et crude lacerans millia truncat:
Lymphis lota sacris corpora fœdis
Passim nuda jacent tradita corvis.

20 Ædes inde sacras, templa dicata,
Aras atque Deo sanctificatas,
Exsultans calido cuncta triumpho
Incedit spolians prædo superbus.

20 Urbes urit edax barbarus ignis,
Communesque domos urit et almas
Vinctos prædo senes ducit ephebos,
Nuptas et viduas atque puellas.

8 Casum virgo ferum virgo sacrata,
Casum virgo sum delet amarum,
Amisumque dolet virgo pudorem,
Lethi ferre volens virgo laborem.

40 Hoc peccata malum grande merentur
Vere nostra, Deus, plurima, san-

45 Sed nunc suppliciter possimus
Jam clemens famulos aspice tristes.
Immensus penetret fletus Olympum,
Ascendatque pius clamor ad auras,

35 Mosi nam meritis Amalecitas
Jesus stravit agens nomine clarus.
Jesu, nate Dei cunctipotentis,

5 Virtus vera, salus summa labore,
Pax et certa quies ac decus omne:
Tu nunc esto tuis fautor alumnis.
40 Emptis parce tua morte, rogamus,
Instaurans animos, pelle timorem,
Hostes comminuens sparge fugatos,
Pacis perpetuæ munera confer.

45 Laus et perpes honor gloria Patri,
Laus æterna tibi gloria, Fili,
Una Spiritui gloria sancto
Sicut semper erat, nunc et in ævum.

LXXXII.

Tempore belli.

Tristes nunc populi, Christe re-
[demptor,
Pacem suppliciter cerne rogantes,
Threnos et gemitus cerne dolorem
Mœstis auxilium desuper affer.

Diræ namque fremens en furor
[atrox 5
Gentis finitimæ arva minatur,
Sæve barbarico marmure nostra
Vastari perimens ut lupo agnos.

Defensor quis erit, ni pius ipse
Succurras miserans auctor Olym-

[pi, 10
Humano generi crimina parcas,
Affectis veniam dones amore?
Habram præsidio pertulit olim
Reges quinque tuo, conditor ævi.
Haud multis pueris nempe paren-

[tem 15
Prostratis reducens hostibus atris.
Moyses gelidi æquora ponti
Confidens populum torrida carpens
Deduxit, refluens undaque hostem
Extemplo rapiens occulit omnem.

20 Trecentisque viris Amalecitis
Dejecit Gedeon jussus adire,
Oppressum populum gentemque ferro
Liberavit ope fretus opima.

[ro
Hæc tu, Cunctipotens, omnia so-

[lus 25
In cujus manibus sunt universa:
In te nostra salus, gloria in te,
Occidis iterum vivificasque.

Major quippe tua gratia, Jesu,
Quam sit flagitii copia nostri,
30 Contritos nec enim mœstaque corda
Clemens vel humiles spernere nosti.

Salva ergo tua morte redemptos
Salva suppliciter pacta petentes,
Disrumpe frameas, spicula frange,

35 Confringe clypeos bella volentum.
Jam cœlum gemitus scandat amarus,
Jam nubes penetret vox lacrymarum
Votum contritio plebis anhela,
4 Salvator placidus jam miserere.

rum. — 13. Apud multos, *sensibus*.

LXXXI. — Ex Thomasii Hymnario. — 5. Ita Vat. 82, Thom., *fervida bello*. — 29. Cf. 22, 23: *hanc peccata famem nostra merentur*. — 35, 36. Exod. xvii, 9 seqq. — 41. Cf. 27, 33, *Jesu, parce tua morte redemptis*.

LXXXII. — Ex Thomasii Hymnario. — 12. Vat. 82. *affectos veniam dones amare*. — 12-16. Gen. xii, 17-20; Exod. xiv, 21-24; Jud. vii, 7 sqq. — 23. Vat. 82, *gentem ferro*. — 28. I Reg. ii, 6. — 32. Vat. 82, *vel humilis*. — 33. Cf. hymn. præced., 41. — 35, 36. Mich. iv, 3.